

Dini Süreli Yayınlarda Kadın Konusundaki Tartışmalara Din Eğitimi Perspektifinden Bir Bakış: Altınoluk-Şebnem Dergisi Örneği

Ayşe Betül ÇELİK*

ÖZET

Kadın merkezli tartışmalar her zaman güncelliğini korumaktadır. İslamcı camiada kadınla ilgili tartışmaların Osmanlı Devleti'nin son döneminde, kadının toplumsal hayata daha fazla girmesiyle arttığı görülmektedir. Bu tartışmalarda; kadının çalışması, eğitimi, tesettürü ile kadının görev, hak ve sorumluluklarıyla ilgili konuların öne çıktığı görülmektedir. Bu konular süreli yayınlarda da tartışılmaya devam etmektedir. Bu makalede, Altınoluk Dergisi'nin kadınlara yönelik eki olan Şebnem Dergisi'nin kadın tartışmalarına nasıl yaklaştığı, okuyucu kitlesine nasıl bir perspektif sunduğu incelenecektir. Öncelikle süreli yayınlarda dergiciliğin önemine kısaca değinilecek, ardından kadın merkezli tartışmaların tarihçesine ve günümüzdeki tartışmalara yer verilecektir. Sonra Şebnem Dergisi tanıtılacak, derginin bu tartışmalara nasıl yaklaştığı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şebnem Dergisi, Kadın, Kadın Tartışmaları.

A Look To The Debates About Women From The Perspective Of Religion Education in Religious Periodicals: Altınoluk-Şebnem Magazine Example

ABSTRACT

Women centered discussions are updated. Debate about women in Islamic society seems to increase in last period of Ottoman State, when women have more in social life. In discussions it is seen that issues related to women's work, education, headscarf, and duty, rights and responsibilities of women come to forefront. Issues are being discussed in periodicals. In this article, it will be examined how Şebnem magazine which is additional of Altınoluk magazine approaches women's debate and put perspective on mass of readers. Importance of magazine business will be mentioned in periodicals. Then, history of women centered and contemporary debates will be presented. Şebnem magazine will be introduced and how magazine approached debates will be discussed.

Keywords: Şebnem Magazine, Women, Women Discussions.

GİRİŞ

Bu makale yüksek lisans tezinden üretilmiş bir makaledir. Çalışma, Altınoluk Dergisi'nin kadınlara yönelik ücretsiz bir eki olan Şebnem Dergisi'nin, yayına

* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans mezunu. Yüksek lisans tezinden uyarlanmış bir makaledir. e-posta: aysem2365@gmail.com.

başladığı ilk yıl olan 2002 yılı ile tez çalışmasına başladığımız 2015 yılları arasında çıkan sayılarını kapsamaktadır. 2002 ve 2015 yıllarında çıkan dergilerin tamamı, aradaki diğer yıllarda ise her yıldan bir yaz bir kış sayısı olmak üzere sistematik bir şekilde toplam 38 dergi incelenmiştir. Çalışmamızda belgesel tarama metodu kullanılmıştır. Dergi ilk yıllarda üç aylık olarak çıktığı için ilk yılın tamamında toplam 4 dergi incelenmiştir.

Çalışmada, Tanzimat Dönemi sonrasında hız kazanan ve günümüzde hala güncelliğini koruyan kadın tartışmalarına yer verilecek, Şebnem Dergisi'nde bu tartışmaların nasıl ele alındığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Yoğunluk açısından kadın tartışmalarının merkezinde yer aldığını düşündüğümüz konular seçilmiştir. Bu sebeple Şebnem Dergisi, kadının çalışması, eğitimi, tesettürü ile hak, görev ve sorumlulukları bağlamında incelenmiştir.

Daha önce dini süreli yayınlara yönelik akademik çalışmalar yapılmıştır.¹ Ancak dini süreli yayınlar kadın tartışmaları açısından çok fazla ele alınmamıştır. Yapılan çalışmaların ise bizimkinin kapsamından farklı yönde olduğu görülmektedir.² Ayrıca Şebnem Dergisi, daha önce akademik açıdan incelenmemiştir. Şebnem Dergisi'nin bir grubun üyelerine yönelik, uzun yıllardır düzenli bir şekilde çıkması, kadınlara yönelik ve yazar kadrosunun çoğunluğu

¹ Bkz. Vahdettin Işık, Ahmet Köroğlu ve Yusuf Enes Sezgin (Ed.), *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler*, 1. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016, s. 2; <http://www.ilem.org.tr/etkinlikler/358/826,1219/515/2-islamci-dergiler-sempozyumu> (Erişim Tarihi: 27.05.2017); Hafize Esra Kurt, *Diyanet Aylık Derginin Yetişkin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008; Elif Akçay, *Çocuklara Yönelik Dini Süreli Yayınlarında Çevre Konusunun Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010; Çiğdem Akgül, *Diyanet İşleri Başkanlığının 2000 Yılından İtibaren Kadın ve Aileye Yönelik Süreli ve Basılı Yayınlarının Analizi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2013; Mehmet Emin Babacan, *Birikim Dergisi Ve Dergi Etrafında Gelişen Din Tartışmaları*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale, 2009; Nihat Kaya, *Diyanet İşleri Başkanlığı Süreli Yayınlarında Çocuklara Din Öğretimi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1995; Murat Yılmaz, *Bir Muhafazakar Dergi Olarak Kültür Haftası*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 2010; Zafer Yıldız, *Diyanet Çocuk Dergisi'nde Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004; Mine Büğet, *Diyanet Dergisinin İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, (Bitirme Tezi), İstanbul, 1973.

² Bkz. Gülbana Çeken, *İki İslamcı Kadın Dergisinde Kadın İmgesi: Kadın ve Aile ile Bizim Aile Dergileri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007; Çilem Tuğba Akdağ, *Kadın Dergilerinde (1869 - 1927) Kadın Modernleşmesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Kayseri, 2015; Elif Balkanlıoğlu, *Türkiye'de Muhafazakar Kadın Modernleşmesi ve İslami Moda Dergilerindeki Yeni Muhafazakar Kadın*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2014; Melek Kurt Ayyıldız, *Kadın Dergilerinde Sunulan Kadın İmgesinin Feminist Yaklaşım Kavramlarıyla Değerlendirilmesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2015, Ümüt Akagündüz, *II. Meşrutiyet Dönemi Düşünce ve Kadın Dergilerinde Kadın Tartışmaları: 1908-1918*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara, 2012; Önder Kantarcı, *İslami Kadın Modernliğinin Tüketim Toplumunda Temsili: Âlâ Dergisi Üzerine Bir İnceleme*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2015; Hilal Hacıbayramoğlu, *Türkiye'de İslami Kadın Algısının Dönüşümü: Âlâ Dergisi Üzerinden Bir Analiz*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2015; Gülçin Özdemir, *Popüler Kadın Dergilerinde Toplumsal Cinsiyet Ayrımının Temsili: Cosmopolitan ve Bizim Aile Dergileri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2009; Belgin Çalhoğlu, *İslami Kadın Dergilerinde Kadına Yüklenen Anlamsal Rollerin Dağılımı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2003.

kadınlardan oluşan bir süreli yayın olması kadın tartışmalarını ne şekilde ele aldığını önemli kılmaktadır.

Dini bilgilerin geniş kitlelere aktarımı ve benimsetilmesinde kitle iletişim araçlarından sıkça faydalandığı görülmektedir. Kitle iletişim araçları içerisinde süreli yayınlar, milletlerin fikir ve sanat hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu yayınlarla kültürün, sanatın, edebiyatın, siyasi ve sosyal tarihin çeşitli dönemleri kolayca takip edilebilir. Bir anlamda süreli yayınlar tarihin gündemine ışık tutar.³ Ulaşabileceği kitlelerin geniş olması, farklı kitlelere aynı anda hitap edebilme özelliği, hitap edilen kitle üzerinde etkili olması, toplumu din konusunda aydınlatması ve uzun soluklu olması gibi özelliklerinden dolayı, yaygın din eğitiminin yürütülmesinde süreli yayınların, süreli yayınlar içerisinde de özellikle derginin ayrı bir yeri vardır.

Kadınlara ilgili meseleler süreli yayınlar yoluyla geçmişten günümüze tartışılmaktadır. Özellikle dergilerde kadın tartışmalarına sık sık yer verilmektedir. Dini süreli yayınlar ve özellikle dini dergilerde de kadın konusu üzerinde durulduğu görülmektedir. Dergiler toplumun ufkunu genişletmesi, okuyucusunun yeni tutumlar kazanmasını sağlaması ve toplumun düşüncesini yansıtması açısından önemlidirler. Belli bir kesime, gruba bağlı olan dergilerin tartışmalı konulara yaklaşım biçimi, dergilerin bağlı olduğu grupların bu meselelere bakış açısını yansıtmaktadır. İslamcı kesimde kadın meselelerine nasıl yaklaşıldığını ortaya koymak için, bu kesimin çıkardığı dergiler önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bu amaçla makalede, İslamcı kesimin bir grubuna bağlı olarak çıkan Altınoluk Dergisi'nin kadınlara yönelik eki olan Şebnem Dergisi, kadınla ilgili tartışma konuları çerçevesinde ele alınacaktır. 31 yıldır yayın hayatında olup belli bir okuyucu kitlesi bulunan Altınoluk Dergisi'nin kadınlara yönelik ekinde yer alan kadınla ilgili tartışma konuları hususunda okuyucusuna sunduğu bakış açısı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. İlk Dönem İslamcı Dergilerden Sebilürreşad Dergisi'nde Kadın Tartışmaları

Kadınla ilgili konular, İslamcı dergilerin yayın hayatına girmelerinden itibaren tartışılmaya başlamıştır. Bu konularla ilgili Şebnem Dergisi'ndeki tartışmalara geçmeden önce, tartışmaların ilk çıktığı zamanlara bakmak ve kaynağını anlamak açısından gerekli görülmektedir. Bu yüzden öncelikle Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden 1965'e kadar devam eden, adeta 20. yüzyıldaki Türk fikir hayatının bir laboratuvarı sayılan⁴, ilk İslamcı dergilerden olan Sebilürreşad (Sırat-ı Müstakim) Dergisi'nin bu tartışmalara nasıl yaklaştığı kısaca ele alınacaktır.

Dergide, Cumhuriyetin kuruluş öncesi ve sonrasında farklı bazı tartışmalara yer ayrılmışsa da, tartışmalar aradan geçen yaklaşık bir asırlık zamana rağmen aynı

³ Nurcan Şen, "Tanzimat Devri Periyodikleri ve Dergicilik", *Gazi Türkiyat Dergisi*, Ankara, 2009, Sayı: 5, s. 382.

⁴ Adem Efe, "Sebilürreşad", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, Cilt: 36, s. 251.

konular etrafında gerçekleşmiştir.⁵ Kadınlara yönelik; kadınların gezmesi, Müslüman kadın kimliği, tesettür, çok eşlilik, eşitlik, hürriyet, nikah, örf ve adetler, talak, İslam şeriatında kadının yeri, yozlaşan kadınlara yönelik alınacak önlemler, yüksek tahsilin kadınlar üzerindeki tesiri, İslam'da kadının hak ve vazifeleri, feminizm, kadınların toplumsallaşması, ideal kadın, evlilik vb. meseleler tartışılmıştır.⁶

Dergide kadının çalışmasına pek sıcak bakılmamış, kadına geçim sorumluluğu vermenin kadın için bir özgürlük olmadığı, aksine bir yük olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca kadın erkek eşitliği, kadın hakları ve özgürlükleri, kadının iş gücünün ekonomiye kazandırılması gibi eğilimlerin kadınlar için yarardan çok zararı olacağı vurgulanmıştır. Kadını dışarıda görevlendirmenin ona ve topluma yapılacak büyük bir kötülük olduğu savunulmuştur.⁷

Kadının eğitimi hususunda ise, İslam'ın temel özelliklerine bağlı kalarak Batı'dan ilim alınması, şekilcilikte, taklitçilikte kalmadan kadınların eğitimine önem verilmesi gerektiği savunulmuştur. Bu eğitimin hangi seviyeye kadar olması gerektiği konusu dergide açıkça belirtilmemiş olsa da, yüksek tahsilin kadınların yararına olacağı söylenerek eğitim almaları desteklenmiştir. Kadınların tesettürünü ihmal etmeden eğitim görebileceği, öncelikle çocuk bakımı ve ev ekonomisi gibi alanlarda eğitim almaları gerektiği savunulmaktadır. Kadınların yabancı okullarda okumalarına, çağdaşlaşmak uğruna yabancı dil öğrenmelerine de karşı çıkılmaktadır.⁸Kadınların eğitilmesi meselesine öncelikle iyi bir çocuk yetiştiren anne olmaları bakımından yaklaşmıştır.⁹

Sebilürreşad Dergisi'nin birçok sayısında tesettür meselesine değinilmektedir.¹⁰ Modernleşme ile beraber bazı kesimlerce Batılılaşmak adına tesettür engel kabul edilmiş, tesettür meselesi o günlerin tartışılmalı meselesi haline gelmiştir. Sebilürreşad Dergisi, Batıcuların aksine tesettür konusunda taviz vermemiş, Batıcuları eleştiren bir tutum sergilemiştir.¹¹ Sebilürreşad yazarlarına göre kadın her şeyden önce gelecek nesli yetiştirecek bir anne, evini mutluluk yuvasına çevirmek için evin idaresini üstlenmiş bir eştir. Kadının annelik rolünün aksatılması durumunda toplumun bundan zarar göreceği ifade edilmiştir. Dergide kadın-erkek ilişkilerinde kadın ve erkeğin eşit değil farklı varlıklar olduğu ve ayrıca birbirinin rakibi değil tamamlayıcısı ve yardımcısı oldukları temel düşüncedir. Kadın ve erkeğin mutlu bir hayatı paylaşması için yaratılış özelliklerine dikkat edilerek görev

⁵ Mehmet Birekul, "Değişen Toplum, Değişmeyen Sorunlar: Yirminci Yüzyıl Başlarında Türkiye'de Din Tartışmaları Konusunda Bibliyografik Bir İnceleme" *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul, 2010, 1(2), s. 251-252.

⁶Birekul, a.g.m., s. 154-160.

⁷ Bkz. Kerim Bayram, *II. Meşrutiyet Dönemi Yayın Organlarından Sırat-ı Müstakim'de Kadın ve Aile*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2010, s. 24-179.

⁸ Efe, "Uzun Soluklu İslamcı Bir Dergi: Sebilürreşad", *Marife Dergisi*, 2008, Sayı: 2, s. 178; Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, 2. Baskı, Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991, s. 63-66.

⁹ Bayram, a.g.t., s. 39-45.

¹⁰ Bkz. Birekul, "Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Dergileri Özelinde Türkiye'de Din Tartışmalarının Dünü Bugünü", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya, 2007, Sayı: 23, s. 229-235; Bayram, a.g.t., s. 53-58.

¹¹Namık Sinan Turan, "Modernleşmeyi Semboller Üzerinden Okumak: Son Dönem Osmanlı Kadın Kıyafetinde Değişim Ve Toplumsal Tartışmalar", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2013, Sayı: 12, s. 117-129.

dağılımı yapılması gerektiği savunulmuştur. Kadının erkek himayesinde bulunması gerektiğine dikkat çekilmiş bu himaye karşılıklı eksiklikleri tamamlama ve yaratılışa uygun görev paylaşımı kapsamında ele alınmıştır.

Sebilürreşad Dergisi yazarlarının kadının hak, görev ve sorumluluklarıyla ilgili meselede kendi aralarında çelişkiye düşmüşlerdir. Bazı yazarlar kadınların yaratılış özelliklerinden dolayı ev yönetimiyle meşgul olmaları gerektiği savunmuş, yemek pişirme, çamaşır yıkama, çocuğunu emzirmeye bile mecbur olmadıklarını vurgulamış, bunun İslam'ın kadına verdiği değerden kaynaklandığı ifade etmiştir. Dergi yazarlarından bazıları ise kadınların ev işleri ve çocuk terbiyesi ile görevli olduklarını, bu işleri erkeklerin yapamayacaklarını dile getirmiştir.¹²

Kadın tartışmaları güncelliğini korumakta, zamana ve şartlara göre bazı değişiklikler olsa da genel olarak tartışma konuları benzerlik göstermektedir. Şebnem Dergisi'ndeki tartışmalara yer verilmeden önce, günümüzdeki İslamcı kesim arasındaki bu tartışmalara değinilmesi, tartışmaların dünü ve bugününü Şebnem Dergisi ile kıyaslama fırsatı sunacağından faydalı görülmektedir.

2. Günümüzde Kadınla İlgili Dini Bağlamda Tartışılan Konular

2.1. Kadının Çalışmasıyla İlgili Tartışmalar

Son iki yüzyılda gerçekleşen modernleşme süreci ile birlikte farklı kesimlerden kadınların iş hayatında yer aldığı görülmektedir. Batıya yönelmek gerektiğini düşünen ve modernleşmeyi savunanlar, kadın ve aile konusundaki sorunların sebebini geleneklere ve dine, geleneğe bağlı olanlar da Batılılaşma anlayışlarına ve modernleşmeye bağlamaktadır.¹³ Batı'nın yeniliklerini İslam'a uygun bir şekilde almak ve uygulamak gerektiğini düşünen İslamcı kesimde de kadının çalışması konusu tartışılmıştır. Dindar muhafazakârlar, kadının çalışma hayatındaki durumunun nasıl olması gerektiği konusunda farklı eğilimler içindedirler.¹⁴

Modernizm aileye ilişkin geleneksel kalıpları yeniden biçimlendirmiştir. Bunun en önemli sebeplerden biri de kadınların iş hayatına daha fazla katılması, "Eve ekmek getiren erkek" modelinin bir kural olmaktan çıkmaya başlamasıdır. Kadınların istihdama katılmaları ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları evdeki toplumsal cinsiyete göre belirlenen rollerin değişebileceğine işaret etmektedir.¹⁵ Bu rol değişimleri ve edinilen yeni roller modernizmin bazı kesimlerce kabulüne bazılarınca da reddine sebebiyet vermiştir.

Nisa Suresi 34. ayette geçen "kavvam" kelimesinin genel olarak, geçim sorumluluğunun erkekte olması yönünde yorumlandığı görülmektedir. Ancak kavvamlık ile kocanın karısına ne derece üstün olduğu konusunda farklı görüşler de yer almakta, bu kelime çeşitli yönlerden yorumlanabilmektedir. Günümüzde kadının çalışma hayatına girmesi ve kavvamlığın paylaşılmasından dolayı eşlerin ailedeki

¹² Bkz. Bayram, a.g.t., s. 53-153.

¹³ Hatice Şahin Aynur, "İslami Feminizm ve Feminist Kur'an Okumaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2013, Cilt: 13, Sayı: 3, s. 116.

¹⁴ Rıza Savaş, "Çalışma Hayatında Kadın", *İslam ve Çalışma Hayatı Ulusal Sempozyumu*, İzmir, 25-27 Kasım 2005, s. 389.

¹⁵ Suna Başak, Sevgi Kingir ve Şehnaz Yaşar, *Kadının Görünmeyen Emeği: İkinci Vardiya*, Ankara: Ames Matbaacılık, 2013, s. 57.

görev ve sorumluluklarının da değiştiği yönünde görüşler mevcuttur.¹⁶ "Kavvam" kelimesinin yorumlarının tartışmalara yansması, geçim sorumluluğunun erkekte olmasının kadının çalışmasına engel olup olmayacağı yönündedir.

Kadının asıl görevinin annelik ve eşlik olması konusundaki tartışmalar genelde, bu görevlerin kadının çalışmasına engel olup olmayacağı yönündedir. Kadının ancak bu görevi yapabileceğini, tek görevinin bu olduğunu savunanlar olduğu gibi, kadının bu görevlerini ihmal etmeden çalışabileceğini söyleyenler de bulunmaktadır. Ayrıca annelik görevinde tüm sorumluluğun kadına yüklenmesini eleştiren görüşler de mevcuttur.

Kadının erkeklerle karışık ortamlarda çalışıp çalışamayacağı tartışılan bir meseledir. İhtilat ortamının kadının çalışmasına engel olmadığını savunanlar olduğu gibi, kadın ve erkeğin aynı ortamda hiçbir şekilde çalışamayacağını, kadınların bazı şartlara dikkat ederek her işte çalışabileceğini, kadınların bazı şartlara dikkat ederek fitratlarına uygun işlerde çalışabileceğini ifade edenler de vardır. Ayrıca kadının çalışmasıyla ilgili olarak tesettüründen taviz vermeyeceği, fitratına uygun, ağır olmayan, meşru işlerde çalışabileceğiyle ilgili tartışmalar da yer almaktadır.

Günümüzde kadının çalışmasıyla ilgili tartışmalarda ortaya çıkan görüşleri maddeler halinde sıralayacak olursak:

1. Geçim sorumluluğunun erkekte olması¹⁷,
2. Kadının asıl görevinin annelik ve eşlik olması¹⁸,
3. Kadının fitratına uygun ve meşru işlerde çalışabilmesi¹⁹,
4. Kadının ihtilat ortamına dikkat ederek çalışması gerektiği²⁰,
5. İhtilat ortamına (kadın ve erkeğin aynı ortamda olmasına) bakılmaksızın kadının çalışabileceği²¹,
6. Evdeki faaliyetlerin kadının çalışması kabul edilmesi²²,

¹⁶Bkz. İshak Doğan, "Erkeğin Kadından Üstünlüğü Meselesine Bir Bakış", *Mehir Dergisi*, Kış 1997, s. 41-47; Mehmet Erdoğan, *Tesettir Meselesinden Türban Sorununa*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2008, s. 145-158; İlhami Güler, "Kur'an'da Kadın Erkek Eşitsizliğinin Temelleri", *İslami Araştırmalar Dergisi*, 1997, Cilt: 5, Sayı: 4, s. 311-317; Gökhan Atmaca, "Müfessirler Göre Kavvam Kelimesi", *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013, Cilt: 17, Sayı: 1, s. 229; Emannullah Polat, "Kavvamun İfadesi Çerçevesinde Kocanın Karısı Te'dibi", *Ekev Akademi Dergisi*, 2014, Cilt: 18, Sayı: 59, s. 370-371

¹⁷Mustafa Baktır, "İslam'da Kadının Çalışma Şartları", *Sosyal Hayatta Kadını* içinde, İsmail Kurt ve Seyit Ali Tüz (hızl.), 3. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005, s. 123; Mustafa Yıldırım, "İslam Hukukunda Kadının Çalışması", *İslam ve Çalışma Hayatı Ulusal Sempozyumu*, İzmir, 25-27 Kasım 2005, s. 406;

¹⁸ Bkz. Yıldırım, a.g.m., s. 407-408; Aynur Uraler, "Şartları Değerlendirmeksizin Kadının Çalışmaya Zorlanması", *Dimi ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet-Tartışmalı İlimi İhtisas Toplantı*, İstanbul, 21-22 Mayıs 2011, s. 294-297; Özlem Çakır, "Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Kayseri, 2008, Sayı: 31, s. 26-27; Muhammed Hikmet, *İslam'da Kadın*, İstanbul: İttihad Yayıncılık, 2009, s. 19; Baktır, a.g.m., s. 144-146; Abdullah Yılmaz, Yavuz Bozkurt ve Ferit İzci, "Kamu Örgütlerinde Çalışan Kadın İşgörenlerin Çalışma Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), s. 96.

¹⁹ Bkz. Yıldırım, a.g.m., s. 407-408; Baktır, a.g.m., s. 142-143; Uraler, a.g.m., s. 294-295; Ali Osman Koçkuzu, "Toplumumuzda Kadını Çalışmaya İten Sebepler ve Bunun Sonuçları", *Sosyal Hayatta Kadını* içinde, s. 324.

²⁰Bkz. Baktır, a.g.m., s. 131-139.

²¹ Bkz. Yıldırım, a.g.m., s. 407.

²² Bkz. Aykut Bedük, "Türkiye'de Çalışan Kadın ve Kadın Girişimciliği", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005, Cilt: 3, Sayı: 12, s. 107; Şahika Karaca, "Fatma Aliye Hanım'ın Türk Kadın Haklarının Düşünsel Temellerine Katkıları" *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 2011, Sayı: 31, s. 105-106.

7. Kadının çalışmasının kadının hakkı olması²³,
8. Kadının çalışmasının cihat ve ibadet olması, yasaklanmayıp teşvik edilmesi²⁴,
9. Kadının annelik ve eşlik rollerinin gelenek ve toplum tarafından belirlenmesi²⁵,bu rolleri aksatmadan çalışabilmesi²⁶,
10. Prensip olarak kadının çalışması konusunda bir kısıtlama olmayıp, kısıtlamanın çalışma şartlarından kaynaklanması²⁷şeklinde olduğu görülmektedir.
- 11.

2.2. Kadının Eğitimiyle İlgili Tartışmalar

Kadının eğitimiyle ilgili tartışmaların -kadınların eğitimine Peygamber Efendimiz (s.a.v.) zamanında çok fazla önem verilmesine rağmen- sonradan İslam'la bağdaşmayan bir şekilde, kadınların eğitimden mahrum bırakılması konusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Kadının hangi alanlarda, hangi şartlarda ve ortamlarda eğitim alacağı hususu da tartışılmaktadır. Başörtüsünün yasak olduğu dönemlerde kadının eğitimi bu açıdan da tartışılmıştır.

Ağçoban, kadının eğitimi ile ilgili tartışmaların üslubunun, suçlayıcı, savunucu ve idealize edilmiş dil olmak üzere üç çeşit olduğunu söylemektedir. Suçlayıcı dilde, İslam'da kadının eğitim olanaklarının kısıtlandığı fikri hâkimdir. Savunucu dildeki hâkim düşünceye göre, İslam'da kadının eğitim ortamı kısıtlanmamış, erkek ortamından ayrılmıştır. Bunun sebebi kadının onurunu artırmaktır. İslam tarihinde okumuş çok kadın bulunmaktadır. Hatta İslam tarihinin sayılı alimlerinden biri Hz. Aişe'dir. İdealize edilmiş dile "İslamcı feminizm" diyen Ağçoban, bu dilin temel varsayımının Kur'an ve Sünnet'in kadına sağladığı hakların erkek egemen bir toplum tarafından geçersiz kılındığı ve bu hakların uygulanmasının gerekliliği düşüncesine dayandığını ifade etmektedir. Bu düşünceye göre Kuran erkek egemen bir mantıkla yorumlanmış ve Kur'an ve Sünnet'in kadına tanıdığı hak ve özgürlük alanı erkek müfessir ve din görevlileri tarafından sansürlenmiştir.²⁸

²³Bkz. Koçkuzu, a.g.m., s. 318.

²⁴ Bkz. Savaş, a.g.m., s. 389-400; İbrahim Agah Çubukçu, "İslam'da Kadın Hakları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1973, Cilt: 21, Sayı: 1, s. 40-41.

²⁵ Bkz. Ayşe Sıdika Oktay, "Kadınların Çalışma Hayatına Katılmalarının Önündeki Sosyo-Kültürel Engeller", *İslam ve Çalışma Hayatı Ulusal Sempozyumu*, İzmir, 25-27 Kasım 2005, s. 418-419; Güler, a.g.m., s. 314; Aylin Çıtak, *Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutum: Cinsiyet, Cinsiyet Rolü ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Bir Karşılaştırma*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, s. 10; Elif Özlem Özçatal, "Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2011, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 36.

²⁶ Bkz. Yılmaz, Bozkurt ve İzci, a.g.m., s. 95; Koçkuzu, a.g.m.,s. 323;Uraler, a.g.m., s. 294-297; Musa Kazım Yılmaz, "Çalışan Kadınların Sorunlarına Bir Başka Açıdan Bakış", *Diyanet Dergisi*, 1989, Cilt: 25, Sayı: 2, s. 58; Hayrettin Karaman, "Günümüzde Çalışan Müslüman Kadının Problemleri", *Sosyal Hayatta Kadını* içinde, s. 338-349;Abdullah Kahraman,"İslam Hukukunda Kadının Hukuki Tasarruf Ehliyeti", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Kars, 2014, Sayı: 1, s. 36-38.

²⁷Bkz, Kahraman, a.g.m., s. 35-36.

²⁸ Sıddık Ağçoban, "Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam'da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Haziran 2016, 2(1), s. 17-20.

Seven ve Engin kadının eğitiminin, tüm zamanlarda sürekli tartışma konusu olması, konu ile ilgili öneriler getirilmesine ve girişimlerde bulunulmasına rağmen, sorunlar yumağı olarak güncelliğini koruduğunu ifade etmektedir. Bunun temel nedeninin konuya insani yönden çok, cinsiyet yönünden bakmak olduğunu söylemektedirler.²⁹

Günümüzde kadının eğitimiyle ilgili tartışmalarda ele alınan konuları maddeler halinde sıralayacak olursak:

1. İslam'da kadının eğitimine önem verilmesi, katı kısıtlamalar olmaması, bu kısıtlamaların İslam'dan değil, toplum yapısından kaynaklanması³⁰,
2. Peygamberimiz (s.a.v.) zamanında ve İslam tarihinde kadınların eğitim ve öğretimine büyük önem verilmesi ve bununla ilgili bir çok örnek olması³¹,
3. İlim öğrenmenin her Müslüman'a farz olmasından dolayı, eğitimin kadın için bir hak değil mükellefiyet olması³²,
4. Kadının eğitiminin sadece ilmihal bilgilerini öğrenmesi olarak algılanmaması³³,
5. İslam'da eğitim konusunda kadın ve erkeğin eşit tutulması³⁴,
6. İyi bir eğitim alan kadının çocuklarını da iyi bir şekilde eğitebilmesi ve eşlerine karşı daha anlayışlı olması³⁵,

²⁹ Mehmet Ali Seven ve Ali Osman Engin, "Türkiye'de Kadın Eğitimi Alanındaki Eşitsizlikler", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 177.

³⁰Bkz. Selçuk Akşin Somel, "Osmanlı Modernleşme Döneminde Kız Eğitimi", *Kebikeç Dergisi*, Ankara, 2000, Sayı: 10, s. 224; Bayraktar Bayraklı, *Kadın, Sevgi ve Temel Haklar*, İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007, s. 18-21; Hüseyin Yılmaz, "Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Kadınlar ve Cami Eğitimi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Aralık 2007, Cilt: 5, Sayı: 14, s. 115-123; Huriye Martı, "Değer ve Hak Bağlamında Hz. Peygamber'in Sünnetinde Kadın Eğitimi", *Aile ve Eğitim-Tartışmalı İlmî Toplantı*, İstanbul, 24-25 Nisan 2010, s. 85-89.

³¹ Bkz. Muhammed Acıyan, "İslam'da ve Günümüzde Kadının Eğitim ve Öğretimi", *Mehir Dergisi*, Yaz-1998, s. 124-126; Ali Toksarı, "Hz. Peygamber Devrinde Kadın", *Diyanet İlmî Dergi*, Ekim-Kasım-Aralık, 1993, Cilt: 29, Sayı: 4, s. 68-70; M. Faruk Bayraktar, "İslam'a Göre Kadının Eğitim-Öğretimi", *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi II* içinde, İsmail Kurt ve Seyit Ali Tüz (hzl.), 2. Baskı, Nisan 2005, İstanbul: Ensar Neşriyat, s. 84-94; Selçuk Coşkun, "Yetişkin Eğitimi Bağlamında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kadınları Eğitim Siyaseti", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 26, Erzurum, 2006, s. 82-93; Hüseyin Yılmaz, "Asr-ı Saadet Döneminden Günümüze Kadınlar ve Cami Eğitimi", *Araştırma Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi*, Bişkek, 2008, Sayı:5-6, s. 144; Hüseyin Yılmaz, "Kadınların Cami Eğitimi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nun Buna Yönelik Hizmetleri", *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*(3-4 Kasım 2007), Ankara, 2008, Cilt: 1, s. 283; Martı, a.g.m., s. 85-89; Recep Aslan, "Kadınların Hz. Peygamber'e Yöneltilikleri Sorular ve Bunların Eğitim Açısından Değeri", *Ekev Akademi Dergisi*, 2011, Sayı: 49, s. 51; Şakir Gözütok, "Hz. Peygamber Döneminde Kadın Eğitimi ve Öğretimi", *H. Muhammed (s.a.v.) ve Mesajı* içinde, Mehmet Mahfuz Söylemez (Ed.), İslami İlimler Dergisi Yayınları, 2014, s. 602; Hatice Akkaya, *Kadınların Konu Edildiği Rivayetlerde Ortaya Konan Değerlerin Eğitsel Açından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi) Konya, 2011, s. 51-52; Meryem Arıkdıran, *İslam Hukukunda Kadın Haklarının Korunmasına Yönelik Tedbirler*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2015, s. 104-105; Faruk Beşer, *Kadının Çalışması Sosyal Güvenliği ve İslam*, İstanbul: Nun Yayıncılık, 1995, s. 101-104.

³² Bkz. Toksarı, a.g.m., s. 68-70; Fahri Kayadibi, "Eğitimde Kadının Önemi", *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, Nisan-Mayıs-Haziran, 1999, Sayı: 16-17-18, s. 95-102; Bayraktar, a.g.m., s. 84-94; Coşkun, a.g.m., s. 82-93; Yılmaz, "Asr-ı Saadet Döneminden Günümüze Kadınlar ve Cami Eğitimi", s. 144; Yılmaz, "Kadınların Cami Eğitimi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nun Buna Yönelik Hizmetleri", s. 283; Bayraklı, a.g.e., s. 18-21; Serpil Bahtiyar, *İhtilafların Çemberinde; Kadın*, Konya: Esra Yayınları, 1994, s. 66-72.

³³ Bkz. Acıyan, a.g.m., s. 124-126.

³⁴ Bkz. Kayadibi, a.g.m., s. 21.

³⁵ Bkz. Acıyan, a.g.m., s. 124-126; Kayadibi, a.g.m., s. 95-102; Bayraktar, a.g.m., s. 84-94; Bayraklı, a.g.e., s. 18-21; Mehmet Dikmen, *İslam'da Kadın Hakları*, İstanbul: Cihan Yayınları, 1990, s. 211.

7. Kadının eğitiminin ihmal edilmesinin kadın ve toplum açısından bir zulüm olması³⁶,
8. Kadının eğitimiyle ilgili olumsuz rivayetlerin uydurma olması³⁷,
9. Başörtüsünün yasak olması durumunda kadının eğitim alıp almaması³⁸,
10. Kadının, kadın erkek karışık ortamda eğitilmesi³⁹,
11. Günümüzdeki eğitim kurumlarının kadınların eğitimine uygun olmadığı⁴⁰ şeklinde olduğu görülmektedir.

Kadının eğitimiyle ilgili tartışmalar başörtüsünün yasak olması durumunda kadının başını açarak eğitim alıp alamayacağı, kadının erkeklerle karışık ortamlarda eğitim alıp alamayacağı ve günümüzdeki şartlarda kadının eğitim almasının doğru olup olmadığı yönündedir.

2.3. Kadının Tesettürüyle İlgili Tartışmalar

Kadının tesettürüyle ilgili tartışmalar her zaman güncelliğini korumakla birlikte, son zamanlarda ülkemizde tesettürün kamusal alanda serbest bırakılması, tesettürlü kadınların sosyal hayata daha fazla dâhil olması ve tesettürde modanın yaygınlaşmasıyla daha çok arttığı görülmektedir.

Kadının tesettürüyle ilgili tartışmaların tesettürdeki sınırların neler olduğu noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu sınırların neye göre belirlendiği, ayette geçen cilbab kelimesinin hangi anlama geldiği, tesettürün zamana, kültüre ve şartlara göre değişip değişmeyeceği tartışılmaktadır.

Günümüzde en çok tartışılan tesettür meselelerinden biri de tesettürde moda, marka ve israf konusudur. Modanın tesettür alanına da girmesi, tesettür defilelerinin yapılması bu tartışmaların başlamasına neden olmuştur. Ayrıca tesettürden gayenin dikkat çekmemek olduğunu savunanlar, modanın bu duruma tezat olduğu gerekçesiyle modaya karşı çıkmaktadırlar.

Günümüzde kadının tesettürüyle ilgili tartışmalarda ortaya çıkan konuları maddeler halinde sıralayacak olursak:

1. Tesettürün sınırlarına dikkat etmek şartıyla tesettür şeklinin zamana, kültüre ve şartlara göre değişmesi⁴¹,

³⁶ Bkz. Bayraklı, a.g.e., s. 18-21.

³⁷ Bkz. Martı, a.g.m., s. 85-89; Bayraktar, a.g.m., s. 92; Necla Yasdıman Demirdöven, "Kocanın Hakları Bağlamında Kadının İzinsiz Evden Çıkamayışı ile İlgili Hadislerin Tahlili ve Mezhep İmamlarının Anlayışları", *Ekev Akademi Dergisi*, 2014, Cilt: 18, Sayı: 60, s. 431.

³⁸ Bkz. <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0103.htm> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

³⁹ Bkz. <https://ihsansenocak.com/mahrem-hayat-a-nasil-gecilir/> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

⁴⁰ Bkz. Nurten Çevikoğlu, "İslam'a Göre Çocuk Terbiyesinde Annenin Yeri", *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi II* içinde, s. 200-204.

⁴¹ Bkz. Karaman, "Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi", *İslami Araştırmalar Dergisi*, 1991, Cilt: 5, Sayı: 4, s. 287-289; Süleyman Ateş, "İslam'da Tesettür", *İslam'ın Işığında Kadın-TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri* (1996-1997), Ankara: TDV Yayınları, 1998, s. 77-81; İsmail Hakkı Ünal, "Hadislere Göre Kadının Örtünmesi", *İslamiyat Dergisi*, 2001, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 67-68; Suat Erdem, "İslam Fıkıhında Tesettür", *Ekev Akademi Dergisi*, 2015, Sayı: 64, s. 253; Fatma Özbek, *İslam'da Tesettür*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır, 2013, s. 81; Ali Özek, "Kur'an'da Kadınlara Ait Hükümler, Haklar, Vecibeler", *Sosyal Hayatta Kadını* içinde, s. 66; <https://www.fetvameclisi.com/fetva-tesetturun-olcusu-322.html> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

2. Tesettürün sınırlarının neler olduğu⁴²,
3. Cilbab kelimesinin ne manaya geldiği⁴³,
4. İslam'ın tesettürden maksadının kadının toplumdan dışlanması olmadığı⁴⁴,
5. Tesettürde peçenin farz kabul edilmesinin yanlışlığı⁴⁵,
6. Tesettürün kadını toplum dışına itmeyip, kadının özgürlüğünü kısıtlamayıp aksine onun sosyal hayata girmesini sağlaması⁴⁶,
7. Tesettürde modanın, markanın, israfın ve tesettür defilelerinin yanlışlığı⁴⁷,
8. Tesettürün nesli korumadaki rolü⁴⁸,
9. Tesettürün erkekler için de olması⁴⁹,
10. Başörtüsü kullanmadan da tesettürün gayesinin gerçekleşip gerçekleşemeyeceği⁵⁰ konularının tartışıldığı görülmektedir.

2.4. Kadının Hak, Görev ve Sorumluluklarıyla İlgili Tartışmalar

Kadının hak, görev ve sorumluluklarıyla ilgili tartışmalar daha çok kadının anne ve eş olarak hak, görev ve sorumlulukları kapsamında. Kadının kocasına karşı hak, görev ve sorumlulukları ile kocanın karısı üzerindeki hak, görev ve sorumlulukları meseleleri tartışılmaktadır. Ayrıca kadının anne olarak hak, görev ve sorumluluklarının da yoğun bir şekilde tartışıldığı görülmektedir. Kadının anne rolünün ön plana çıkarıldığı toplum yapısında kadına yüklenen görev ve sorumluluklar ele alınmıştır.

Nisa Suresi 34. ayette geçen "kavvam" kelimesinin kocanın karısına üstün olup olmaması yönünde tartışıldığı görülmektedir. Kavvamlık ile erkeğe kadına göre üstünlük verildiğini savunanlar olmakla beraber, günümüzde kadının çalışma hayatına girmesi ve kavvamlığın paylaşılmasından dolayı eşlerin ailedeki görev ve sorumluluklarının da değiştiği yönünde görüşler de mevcuttur.

Günümüzde kadının hak, görev ve sorumlulukları ile ilgili tartışmalarda ortaya çıkan konuları maddeler halinde sıralayacak olursak:

⁴² Bkz. Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1993, s. 117-118; Beşer, "Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme", *İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme* içinde, 3. Baskı, İstanbul: İlimi Neşriyat, s. 113-119; Necdet Subaşı, "80'li Yıllarda Örtünmenin Anlamı", *İslamiyat Dergisi*, 2000, Cilt: 3, Sayı: 2, s. 64-65; Fuat Aydın, "Aden'e Dönüş Yada Tesettürün Hikmetine Dair", *Eskiye Dergisi*, 2008, Sayı: 10, s. 65-67; Erdem, a.g.m., s. 253; Özbek, a.g.m., s. 81.

⁴³ Bkz. Beşer, a.g.m., s. 113-119; Ateş, a.g.m., s. 77-81; Mustafa Öztürk, "Klasik Tefsirlerdeki Tesettür Formu Üzerine", *İslamiyat Dergisi*, 2001, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 70-71.

⁴⁴ Bkz. Ünal, a.g.m., s. 67-68.

⁴⁵ Bkz. H. Musa Bağcı, "Adetler ve İbadetler Arasında Peçe Sorunu", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Diyarbakır, 2006, Cilt: 8, Sayı: 2, s. 44-45.

⁴⁶ Bkz. Aydın, a.g.m., s. 65-67; Ali Osman Orum, *İslam'da Kadın ve Aile Hukuku*, Eskişehir: Öz Kağıtçılık-Matbaacılık, 2006, s. 63.

⁴⁷ Bkz. Fatma Karabıyık Barbarasoğlu, *İmaj ve Takva*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2002, s. 96; E. Gözde Özgelge, *İslam ve Kapitalizm İlişkisi: Türkiye'de 1980 Sonrası Tüketim Kültürü Ve Tesettür Modası*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, s. 86-89; <http://www.yenisafak.com/yazarlar/farukbeser/tesetturden-modaya-2027809> (Erişim Tarihi: 18.06.2017); <https://www.fetvameclisi.com/fetva-tesetturun-olcusu-322.html> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).

⁴⁸ Bkz. Hülya Demir, *İslamcı Kadının Aynadaki Sureti*, 1. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık, 1998, s. 117.

⁴⁹ Beşer, a.g.m., s. 113-119.

⁵⁰ Bkz. Asife Ünal, *Türkiye'de Örtünme Anlayışı Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara, 2004, s. 312-317; Ateş, a.g.m., s. 81; Mehmet Görmez, "İlahi Dinlere Göre Başörtüsü", *İslamiyat Dergisi*, 2001, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 33.

1. Ayette geçen "kavvam" kelimesinin yorumu, erkeğin kadından üstün yaratılıp yaratılmadığı ve kadının kocasına itaati⁵¹,
2. Kadın ve erkeğin eşit olup olmadığı⁵²,
3. Kadının nüşuzu⁵³,
4. Erkeğin karısını dövüp, dövemeyeceği⁵⁴,
5. Erkeğin nüşuzu⁵⁵,
6. Kadının kocasına secde etmesi ve kocanın üstünlüğü ile ilgili rivayetlerin sahih olmadığı⁵⁶,
7. Kadının kocasına karşı hak, görev ve sorumluluklarının neler olduğu⁵⁷,
8. Kocanın karısına karşı hak, görev ve sorumluluklarının neler olduğu⁵⁸,
9. Anne olarak kadının hak, görev ve sorumluluklarının neler olduğu⁵⁹,
10. Eşler arasındaki kıskançlığının dozu⁶⁰,
11. Dindar eş seçiminin sebepleri⁶¹ konularının tartışıldığı görülmektedir.

3. Şebnem Dergisi

Şebnem Dergisi, Erenköy veya Altınoluk Tarikatı olarak bilinen gruba ait Altınoluk Dergisi'nin kadınlara yönelik ücretsiz bir ekidir. Altınoluk Dergisi, Musa Topbaş tarafından, 1986 yılının Mart ayında yayın hayatına başlatılmıştır.⁶² Dergi ilk

⁵¹ Ateş, "İslam'ın Kadına Getirdiği Haklar", *İslami Araştırmalar Dergisi*, 1997, Cilt: 10, Sayı: 4, s. 306; Abdülaziz Bayındır, "Günümüzde Karı-Koca İhtilaflarının Sebepleri", *Sosyal Hayatta Kadını* içinde, s. 265; Atmaca, a.g.m., s. 229; Polat, a.g.m., s. 370-371; Dikmen, a.g.e., s. 113-120; Karaman, a.g.e., s. 366-367; Doğan, a.g.m., s. 41-47; Erdoğan, a.g.e., s. 145-158; Güler, a.g.m., s. 311-317.

⁵² Bkz. Güler, a.g.m., s. 311-317; Orum, a.g.e., s. 36; <http://www.mehmetbozkurt.com.tr/KADININ-ISLAM-DININDEKI-YERI-VE-ONEMI.pdf> (Erişim Tarihi: 19.06.2017).

⁵³ Bkz. Güler, a.g.m., s. 317.

⁵⁴ Bkz. Ateş, "İslam'ın Kadına Getirdiği Haklar", s. 306; Toksarı, a.g.m., s. 67-80; Polat, a.g.m., s. 370-371; Karaman, a.g.e., s. 26-27.

⁵⁵ Bkz. Güler, a.g.m., s. 317.

⁵⁶ Bkz. Ateş, "a.g.m.", s. 307; Ali Osman Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2000, s. 287-387; <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0126.htm>. (Erişim Tarihi: 08.07.2017).

⁵⁷ Bkz. Güler, a.g.m., s. 317; Hasan Ali Görgülü, "İslam Hukukunda Kadının Mesken Hakkı", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1994, Sayı: 1, s. 133-134; Bayındır, a.g.m., s. 284-285; Bahtiyar, a.g.e., s. 36-52.

⁵⁸ Bkz. Güler, a.g.m., s. 317; Savaş, "İslam'a Göre Kadının Toplumdaki Yeri", *İslam'ın Işığında Kadın-TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri (1996-1997)*, Ankara: TDV Yayınları, 2008, s. 105-106; Bahtiyar, a.g.e., s. 36-52.

⁵⁹ Bkz. Karaman, "Değişen Şartlar Karşısında İslam Aile Yapısı", *Diyanet Dergisi*, 1991, Cilt: 27, Sayı: 2, s. 32-36; Hayati Okyakmaz, "Kadının Adı ve İslam'da Hakkı", *Diyanet Dergisi*, 1991, Cilt: 27, Sayı: 2, s. 142-147; Bahtiyar, a.g.e., s. 23-35; Aliye Mavili Aktaş, "Psiko-Sosyal Yönüyle İslam'da Kadın, Eş ve Anne", *İslam Kadın ve Toplum-Kadın Panelleri*, 1. Baskı, Ankara: TDV Yayınları, 2008, s. 39; Necla Koytak, "Çocuk Yetiştirmede Annelik Rolü", *Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet II-Tartışmalı İlimi İhtisas Toplantısı*, 26-27 Mayıs 2012, İstanbul, s. 327.

⁶⁰ Bkz. Abdulvahit Mamoğlu ve Yılmaz Çelik, "Evlilik Hayatında Kıskançlık-Dindarlık İlişkinine Psikolojik Yaklaşım", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 2009, Cilt: 12, Sayı: 35, s. 29.

⁶¹ Bkz. Nihat Yatkın, "İslam'da Evlilik ve Eş Seçiminde Dindarlığın Tercih Edilmesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 2010, Sayı: 33, s. 57.

⁶² Abdülbaki Oral, "Her Sayısı Nakış, Nakış, El Emeği Göz Nuru", *Altınoluk Dergisi*, 2011, Sayı: 301, s. 56.

sayısından itibaren bir müddet kadın ve çocuklara yönelik olarak Yuvamız Dergisi'ni ek olarak yayınlamıştır. Yuvamız Dergisi, Mart 2002 tarihinden itibaren çocuklara yönelik Altınçocuk ve kadınlara yönelik Şebnem Dergisi isimleriyle iki ayrı dergi olarak, yine Altınoluk Dergisi'nin ücretsiz ekleri olarak yayınlanmaya devam etmiştir.⁶³

Derginin yayınevi ilk başta "Altınoluk Yayıncılık"tır, sonradan "Erkam Yayıncılık" olmuştur. Dergi Erkam Matbaa'sında basılmaktadır.

İlk sayısı, 2002 Mart ayında bir kitap olarak yayınlanmış çok kısa bir zamanda 30.000 tirajlı bir baskıya ulaşmıştır.⁶⁴ Derginin isim babası Osman Nuri Topbaş olmuş, tavsiye ettiği bir kaç isimden "Şebnem" ismi seçilmiştir.

Kitap ismiyle, ama dergi formatında çıkan Şebnem'e gösterilen ilgi, onun kısa zamanda bir dergiye dönüşmesine de vesile olmuştur. Birkaç ay sonra, 2002 yılının Temmuz ayında Şebnem Dergisi, Altınoluk'la birlikte verilmeye başlamış, üç aylık bir dergiye dönmüştür. Zamanla dergiye ilgi büyümüştür. Şebnem Dergisi, 17. sayı olan 2006 yılı temmuz ayı itibarıyla aylık dergiye dönmüştür.

Derginin okur kitlesi "Altınoluk Dergisi"nin ücretsiz bir eki olması hasebiyle, Altınoluk dergisinin okur kitlesiyle aynıdır. Derginin genel okuyucu kitlesi "Erenköy Cemaati" olarak bilinen, Nakşibendilik geleneği içinde bulunan tasavvufi bir cemaatin mensuplarıdır. Dergi başka dillere de çevrilmiştir. Altınoluk aylık dergisinin eki olarak çıkartılmasının sebebi, kadınlara yönelik hususi meselelerin ayrı bir dergide ele alınması ve kadınları özellikle dini-ahlaki yönden eğitmektir. Derginin yazarlarının büyük çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu düşünülürse kadın yazarları teşvik etmek de bir diğer amaç olarak düşünülebilir.

Topbaş, dergi ilk çıkacağı zaman şu ifadeleri kullanmıştır:⁶⁵

Yazılar mümkün olduğu kadar kısa, sade ve hissiyat yüklü olsun. Diline dikkat edin, ne uydurma kelimelere, ne de halkın anlayamayacağı kadar ağır terkiplere yer vermeyin. Bu dergi, ortaokul-lise seviyesinde tahsil almış genç kızlarımıza yönelik olarak hazırlansın. Ama her yaştan, her seviyeden okuyucu da bu dergiden istifade etsin.

Buradan da anlaşılacağı gibi dergi ilk çıktığında özellikle orta düzeyde eğitim almış kadınları hedef kitlesi edinmiştir. Bu kadınların ve her yaş ve her seviyeden okuyucuların da faydalanabilmeleri için de sade bir dil ve üslup kullanılmıştır.

Derginin düzenli bir yazar kadrosu yanında değişken bir yazar kadrosu olup, yıllar geçtikçe her dergide farklı isimlere de rastlanmıştır. Osman Nuri Topbaş, Zahide Topcu, Halime Demireşik, Ayşenur Vural, Betül Nefise İnal, Didar Meltem Erdem, Neslihan Nur Türk, Seher Aydın dergide en çok yazan yazarlar arasında zikredilebilir.

Dergideki köşeler ilk sayılardan günümüze kadar değişiklik göstermektedir. Bazı köşeler istikrarla devam etmiş, bazıları ise kısa sürede son bulmuştur. Ayrıca bir köşe ismi zikredilmeksizin yayınlanan bir çok yazı bulunmaktadır. Bazı yazılar içerik olarak düzenli bir şekilde devam etmesine rağmen, kimi zaman bölüm başlığı olmaksızın yayınlanmıştır.

⁶³ [https://tr.wikipedia.org/wiki/Alt%C4%B1noluk_\(dergi\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Alt%C4%B1noluk_(dergi)) (Erişim Tarihi: 03.01.2017).

⁶⁴ *Şebnem Dergisi*, "Şebnem'den", 2002, Sayı: 1, s. 1.

⁶⁵ Ömer Faruk Demireşik, "Evlerinize, Yuvalarınıza Peygamber İkliminden Bir Demet Gül", *Altınoluk Dergisi*, 2006, Sayı: 245, s. 44.

Dergide geçen köşe isimleri değişken ve çok fazladır. En düzenli olan köşe başlıkları şu şekildedir: Şebnem'den; İçindekiler; Hüdayi İkliminden Feyiz Şebnemleri, Mesnevi Bahçesinden, Nükte ve Hikmetler, Gönül İkliminden İnciler, Gönül İkliminde Damladan Deryaya (aynı yazar, aynı içerik); Sağlık; Gıda Teknolojisi; Rehberlik; Hatıralar; Deneme; Dosya; Kitap Tanıtımı; Röportaj; Sizden Gelenler/Mektup Köşesi; Mutfak; Pratik Bilgiler; Edebiyat; Kapak Konusu

4. Şebnem Dergisi'nde Kadın Tartışmaları

4.1. Kadının Çalışması

Dergide yazarlar modernizm karşısında iki farklı duruş sergilemektedir. Bazı yazarlar modernizmin getirdiği şartlar sonucunda kadının çalışmak zorunda kaldığını söylemekte ve bunu eleştirmektedirler.⁶⁶ Yazarlardan bazıları ise modernizm sayesinde kadınların haklarını elde etmesinden, ayakları üzerinde durmasından memnun görünmektedir.⁶⁷

Dergi yazarlarının ortak kanaati, kadın ve erkeğin farklı yaratılmasından ötürü geçim sorumluluğunun erkekte olduğu, kadının böyle bir sorumluluk altında bırakılmayacağı yönündedir.⁶⁸ Nisa Suresi 34. ayet⁶⁹ bir kaç yazıda buna delil olarak gösterilmiştir.⁷⁰

Dergide, kadının anne ve eş olma görevi sık sık vurgulanmakta, bunun önemi üzerinde durulmaktadır. Kadının fitratının anneliğe göre yaratıldığına dikkat çekilmektedir. Kadının çalışması durumunda eşini ve ailesini, yani annelik ve eşlik görevlerini ihmal etmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.⁷¹ Dergi yazarlarından bazıları, kadının çalışması hususunda, annelik görevini ihmal edeceği düşüncesi başta olmak üzere çalışmanın dünyalık olması, ihtilat (kadın erkek karışık) ortamının haya duygularını aşındırması, tevekkülünden ve ihlastan uzaklaşılması gerekçesiyle olumsuz bir tutum sergilemektedir.⁷²

⁶⁶ Bkz. Seher Aydın, "Sosyal ve Ekonomik Denge", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 127, s. 12; Melike Şahin, "Çocuğu Sadece Anne Baba Yetiştirmez", *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 59, s. 4; Şefika Kaya Meriç, "Kaybolan Annelik Duyguları", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 127, s. 37.

⁶⁷ Bkz. Esin Tüccar, "Değişen Aile Yapısı", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 125, s. 33-39.

⁶⁸ Bkz. Osman Nuri Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", *Şebnem Dergisi*, 2005, Sayı:11, s. 4-5; Halime Demireşik, "Bizim Derdimiz Başörtüsü mü Tesettür mü?", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 121, s. 16; Didar Meltem Erdem, "Aile Hukukuna Riyazetsizlik", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 121, s. 31; Aydın, "Aileye Özel İkramlar", *Şebnem Dergisi*, 2012, Sayı: 83, s. 7; Aydın, "Sosyal ve Ekonomik Denge", s. 11-12; Şahin, "Denge Kaybolunca", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 127, s. 8-9.

⁶⁹ "Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah, insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar. İyi kadınlar, itaatkârdırlar. Allah'ın (kendilerini) koruması sayesinde onlar da "gayb"ı korurlar. (Evlilik yükümlülüklerini reddederek) başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın. (Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız) onları (hafifçe) dövün. Eğer itaat ederlerse, artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Şüphesiz Allah, çok yücedir, çok büyüktür."

⁷⁰ Bkz. Erdem, "Aile Hukukuna Riyazetsizlik", s. 31; Aydın, "Sosyal ve Ekonomik Denge", s. 12;

⁷¹ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 3-5; Safiye Nilüfer, "Tesettür ve İhtilat", *Şebnem Dergisi*, 2005, Sayı:13, s. 30-31; "Hanımların Hususiyetleri", *Şebnem Dergisi*, 2002, Sayı: 2, s. 10; Aydın, "Sosyal ve Ekonomik Denge", s. 12; Şahin, "Çocuğu Sadece Anne Baba Yetiştirmez", s. 4; Meriç, "Aile Fertleri Birbirine Allah'ın Emanetidir", *Şebnem Dergisi*, 2014, Sayı: 107, s. 31; Meriç, "Kaybolan Annelik Duyguları", s. 37.

⁷² Bkz. Halise Küçük, "Yoksulluk Mu Yoksunluk Mu", *Şebnem Dergisi*, 2004, Sayı: 9, s. 38.

Dergide çalışma konusunda zaruret durumlarına bakıldığı⁷³, bazı mesleklerin teşvik edildiği, hatta bazı mesleklerin Müslüman kadınlar üzerinde farz-ı kifaye olduğu söylenmektedir. Dergide kadınların belli meslek gruplarında çalışmasının toplum açısından zorunlu olduğu vurgulanmaktadır. Ancak kadınların her meslekte ve her şartta değil, doktorluk, öğretmenlik, hemşirelik gibi belirli meslek gruplarında ve meşru sınırlar çerçevesinde çalışabileceği ifade edilmektedir.⁷⁴

Dergide kadının çalışabilmesi için belli şartlar koşulmuştur. Bu şartları şu şekilde maddelendirebiliriz:

- Kadın tesettüründen taviz vermeyeceği işlerde⁷⁵,
- Erkeklerle karışık olmayan ortamlarda⁷⁶,
- Kendisine ağır gelmeyecek ve fitratına uygun işlerde⁷⁷,
- Evini ve ailesini ihmal etmemek kaydıyla⁷⁸ çalışabilir.

Dergide kadınların evi geçindirme gibi bir sorumluluğu olmadığı, gönüllü olarak çalışmak istedikleri durumlarda ise, çalışıp elde ettiği malın tasarrufunun tamamen kendisine ait olduğu vurgulanmaktadır. Kadının çalışmaya zorlanamayacağı ve çalışsa bile gelirini kimseyle paylaşma zorunluluğu olmadığına dikkat çekilmektedir.⁷⁹

Dergideki yazılara bakıldığında, çalışan kadınların eşlerine olan saygılarını yitirmemeleri, eşlerini küçümsememeleri, maddi bağımsızlık elde edip evde aile reisliği taslamamaları gerektiği vurgulanmaktadır. Çalışan kadınların aile hayatlarının böyle bir tehlike altında gösterilmesi dikkat çekmektedir. Ayrıca çalışma hayatının, eşlerin birbirine olan ilgisini kaybettirmesinin tehlikeli olacağı, buna dikkat edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁸⁰

Şebnem Dergisi yazarları, kadının çalışması hususunda genellikle belli bir çizgiyi takip etmektedir. Dergide kadınların asıl görevinin annelik ve eşlik olduğu üzerinde ısrarla durulmakta, bunun ihmal edilmemesi gerektiği sürekli vurgulanmaktadır. Geçim sorumluluğunun erkekte olduğu, kadınların çalışma zorunluluğu olmadığı, gönüllü olarak çalıştıklarında da İslam'a ve fitratlarına uygun işlerde, ailelerini ihmal etmeden çalışabilecekleri ifade edilmektedir. Ayrıca ihtilat ortamına dikkat edilmesi gerektiği sürekli olarak vurgulanmaktadır. Buradan da

⁷³ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 4.

⁷⁴ Bkz. Hafsa Şendoğan, "İslamda Kadının Hakları", *Şebnem Dergisi*, 2007, Sayı:23, s. 4-5; Demireşik, "Uzman Gelişim Psikolog Tuba Sökmen ile Kız Çocuklarında Ergenlik", (Uzman Gelişim Psikolog Tuba Sökmen İle Röportaj), *Şebnem Dergisi*, 2009, Sayı: 53, s. 8; Tuba Eriş, "Çocuklar Evlerinin Aynasıdır", *Şebnem Dergisi*, 2003, Sayı: 4, s.33-34.

⁷⁵ Bkz. Demireşik, "Bizim Derdimiz Başörtüsü mü Tesettür mü?", s. 16; Tuba Öztürk, "Tesettür Emrinin Neresindeyiz", *Şebnem Dergisi*, 2003, Sayı: 4, s. 22.

⁷⁶ Bkz. Demireşik, "Bizim Derdimiz Başörtüsü mü Tesettür mü?", s. 16; Öztürk, a.g.m., s. 22; Nilüfer, a.g.m., s. 29.

⁷⁷ Bkz. Şahin, "Denge Kaybolunca", s. 8-9; Aydın, "Sosyal ve Ekonomik Denge", s. 11; Meriç, "Kaybolan Annelik Duyguları", s. 37.

⁷⁸ Bkz. Şahin, "Denge Kaybolunca", s. 8-9.

⁷⁹ Bkz. Şendoğan, a.g.m., s. 5; Aydın, "Sosyal ve Ekonomik Denge", s. 11; Şahin, "Denge Kaybolunca", s. 8-9; Selime Akburç, "İslamın Getirdikleri", *Şebnem Dergisi*, 2007, Sayı: 23, s. 7.

⁸⁰ Bkz. Küçük, a.g.m., s. 38; Saliha Yıldız, "Geçim Ehli Olmak", *Şebnem Dergisi*, 2004, Sayı: 9, s. 14; Dilek Öner, "Mutlu Evlilik İçin Taktikler", *Şebnem Dergisi*, 2005, Sayı:11, s. 15; Erdem, "Kıskançlık", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 124, s. 30.

kadının erkeklerle aynı ortamda olmayacağı sınırlı iş alanlarında çalışmalarına olumlu bakıldığı sonucunu çıkarabiliriz. Derginin son yıllarındaki yazılarda modernizmin getirdiği kadınların kendi ayakları üzerinde durmalarına önceki yıllara nazaran daha olumlu bakıldığı görülmüştür. Dergide doğrudan "kadın çalışmamalıdır" veya "kadın çalışmalıdır" vurgusu söz konusu değildir. Bunun yerine dergide "kadın çalışmak zorunda değildir, ancak çalışacaksa da bunun belli şartlar dâhilinde olması gerekir" fikri hakimdir.

4.2. Kadının Eğitimi

Şebnem Dergisi'nde kadınların eğitiminin önemi üzerinde durulmakta, İslam'da ilim öğrenmenin erkekler gibi kadınlara da farz olduğu vurgulanmaktadır. Buradaki ilimden kastın sadece dini ilimler olmadığı, kadınların öğretmenlik, doktorluk, hemşirelik gibi belirli alanlarda ve belirli şartlarda eğitim görebileceği⁸¹ yazılardan anlaşılmaktadır. Ayrıca Peygamberimiz zamanında kadınların eğitilmesine yönelik yapılan faaliyetler örnek olarak gösterilmektedir.⁸²

Dergide birçok yazar tarafından, kadının geleceğin temeli olduğu, toplumu inşa edenlerin kadınlar olduğu, bir erkeği eğitmenin bir kişiyi eğitmek demekken kadını eğitmenin bir toplumu eğitmek demek olduğu, her erkeğin ilk terbiyesini ana kucağında almasından dolayı erkeklerin şahsiyetlerinin oluşmasının da kadınların elinde olduğu, kadının eğitiminin toplumun yücelmesinde etkili olduğunu, bu yüzden kadının eğitim almasının önemi vurgulanmaktadır.⁸³

Dergide kadının eğitiminin "anne" olması açısından önemi üzerinde durulmaktadır. Eğitimli annelerin çocuklarını daha iyi yetiştireceğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca annelerin çocuklarına örnek olmaları açısından da eğitimli olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Annenin özellikle çocuğunun dini ve ahlaki yönden eğitimi üzerindeki etkisinden bahsedilmekte, dolayısıyla kadının dini ve ahlaki eğitimine dikkat çekilmektedir.⁸⁴Buradan da kadının dini ve ahlaki yönden alacağı eğitimin yeterli görüldüğü düşünülebilir. Ayrıca derginin kadının çalışması hususunda getirdiği şartlar göz önünde bulundurulduğunda, kadının eğitimini kadının çalışmasından ziyade iyi bir annelik yapması açısından öncelendiği

⁸¹Şendoğan, a.g.m., s. 4-7.

⁸² Bkz. Demireşik, "Hz. Aişe", *Şebnem Dergisi*, 2007, Sayı:23, s. 29-30; Akburç, a.g.m., s. 7; Saliha Kaya, "Rasulullah Gelen Hanım Elçiler", *Şebnem Dergisi*, 2003, Sayı: 3, s. 38; Ayşegül Zobi, "Bir Başka Açıdan Kadın", *Şebnem Dergisi*, 2007, Sayı:23, s. 10; Ayşe Gündüz, "Neye Yeniliyoruz", *Şebnem Dergisi*, 2014, Sayı: 113, s. 19; Zahide Topcu, "Gençliğin Değerlendirilmesi", *Şebnem Dergisi*, 2009, Sayı: 53, s. 16; Şendoğan, a.g.m., s. 4-7.

⁸³ Bkz. Demireşik, "İslam'da Kendimi Buldum", *Şebnem Dergisi*, 2004, Sayı: 9, s. 6; Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 5; Topbaş, "Dünyanın En Hayırlı Varlığı Saliha Kadın" *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 59, s. 20.

⁸⁴ Bkz. Topbaş, "Nesillerin Yetişmesi", *Şebnem Dergisi*, 2007, Sayı: 23, s. 23; Topbaş, "Saadet İklimine Doğru", *Şebnem Dergisi*, 2008, Sayı: 35, s. 23; Topbaş, "Cennet Çiçeklerinin Terbiyesi", *Şebnem Dergisi*, 2003, Sayı: 4, s. 3-10; "Hanımların Hususiyetleri", s. 10; Çevikoğlu, "Anne Bizim Değerimizdir", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 125, s. 32; Akburç, a.g.m., s. 7; Adem Güneş, "Vicdan Eğitimi ve Zaman", *Şebnem Dergisi*, 2009, Sayı: 53, s. 24-25; Demireşik, "Gençlikte İbadet", *Şebnem Dergisi*, 2011, Sayı: 71, s. 14-15; Demireşik, "Kalpten Çıkan Kalbi Bulur", *Şebnem Dergisi*, 2012, Sayı: 83, s. 18; Ayşenur Vural, "Uçun Kuşlar Uçun", *Şebnem Dergisi*, 2011, Sayı: 71, s. 29; Servet Öztürk, "Tv'ye Bakıyor Muyuz Yoksa", *Şebnem Dergisi*, 2005, Sayı: 13, s. 13; Ayşe Zeynep Elbeyoğlu, "Çağları Aydınlatan Nebevi Ölçüler", *Şebnem Dergisi*, 2003, Sayı: 3, s. 36-37; Topcu, "Sohbet Meclislerinden-1", *Şebnem Dergisi*, 2004, Sayı: 7, s. 4; T. Eriş, "Muhabbetten Merhamet Doğar", *Şebnem Dergisi*, 2004, Sayı: 7, s. 32.

anlaşılmaktadır. Oysa eğitim gören kadının eğitim gördüğü alanda çalışma hayatına girmek isteyeceği kuvvetle muhtemeldir. Buradan da kadının eğitimi hususunda yüksek tahsil açısından bir takım çekincelerin olduğu sonucuna varılabilir.

Kadının eğitimi hususunda dikkat çeken konulardan biri de kadının eğitiminin toplumun inşası açısından önemidir. Kadınların, yetiştirdikleri çocuklarıyla toplumu inşa ettiklerine ve erkekleri de kadınların yetiştirdiklerine dikkat çekilmektedir. Bu husus anne olan kadının eğitiminin önemiyle bağlantılıdır. Annelerin yetiştirdikleri çocukların toplumun inşası açısından önemi dergide sık sık vurgulanmaktadır.⁸⁵

Kadının eğitimi konusunda en ağırlıklı olarak işlenen konu kadının dini-manevi yönde eğitilmesidir. Kadınların, özellikle anne olmaları, çocuklarını yetiştirip onlara örnek olmaları açısından dini-manevi eğitimlerinin önemi üzerinde durulmaktadır. Dergide manevi eğitim alan kişi, "nefs engelini aşmış, faziletli kişi" olarak tanımlanmaktadır.⁸⁶ Burada dini-manevi eğitimden kastın, kadının dinin farz ve vaciplerini bilmesi, sohbetlerle vb. yollarla da ahlaki yönden kendini geliştirerek takvalı bir yaşam sürmesi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca çocukların sadece maddi değil, dini ve manevi yönden de yetiştirilmesi gerektiğine, onlara sadece dünyalık eğitim verilmesinin yanlış olduğuna dikkat çekilmektedir. Dergide ahirete yönelik eğitimin önemi üzerinde daha çok durulduğu görülmektedir.⁸⁷

Şebnem Dergisi'nde çocuklarının okulları seçilirken, okul çevresi, öğretmenler, arkadaş çevresi gibi hususlarda dikkatli olunması gerektiği, ortamın çocuklar üzerinde büyük etkisi olduğu vurgulanmaktadır. Ortamın bozuk olduğu durumlarda okul değiştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Kız erkek karışık eğitime hoş bakılmadığı yazılarda net bir şekilde ifade edilmektedir. Karma ortamda çocukların hataya düşme ihtimallerinin arttığı söylenmektedir. Mümkün merteye karma olmayan okulların tercih edilmesi gerektiği vurgusu görülmektedir. Ayrıca

⁸⁵ Bkz. Topbaş, "Dünya'nın En Hayırlı Varlığı Saliha Kadın" s. 22; Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 5; Zobi, a.g.m., s. 10; Meriç, "Kaybolan Annelik Duyguları", s. 36; Zeynep Tekin, "Çocuk Eğitiminde Sınır Koyma", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 121, s. 37; Çevikoğlu, a.g.m., s. 32.

⁸⁶ Topbaş, "Nesillerin Yetişmesi", s. 23.

⁸⁷ Bkz. Topcu, "Saliha Hanım", *Şebnem Dergisi*, 2009, Sayı: 47, s. 13; Meriç, "Aile Fertleri Birbirine Allah'ın Emanetidir", s. 31; Topbaş, "Cennet Çiçeklerinin Terbiyesi", s. 3-10; Topbaş, "Nesillerin Yetişmesi", s. 21; Akburç, a.g.m., s. 7; Süreyya Çil, "Mücrimim", *Şebnem Dergisi*, 2002, Sayı: 1, s. 22-23; Fatma Nur Cihan, "Ömrün Son Perdesi", *Şebnem Dergisi*, 2006, Sayı: 17, s. 3-4; Demireşik, "Besmeleyle Başlamak", *Şebnem Dergisi*, 2005, Sayı:13, s. 3; Demireşik, "İslam'da Kendimi Buldum", s. 3; Topcu, "Ailede Vazifeler-3", *Şebnem Dergisi*, 2014, Sayı: 107, s. 23; "Çocuklara Nasıl Davranmalıyız", *Şebnem Dergisi*, 2003, Sayı: 4, s. 17; Demireşik, "Çocukların Peygamberi", *Şebnem Dergisi*, 2013, Sayı: 95, s. 6; Demireşik, "İslam'da Çocuk Hakları", *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 59, s. 9; Bilgin Cintas, "Hayırlı Evlat İstiyorsak", *Şebnem Dergisi*, 2004, Sayı: 7, s. 11; Emine Çiftçi, "Çocuk Eğitiminde Ölçüler", *Şebnem Dergisi*, 2002, Sayı: 2, s. 40-42; Leyla Akkuş, "Bu Yaz Ne Yapalım", *Şebnem Dergisi*, 2004, Sayı: 9, s. 32; Fatma Hale Liman, "Hayat Mektebi", *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 59, s. 11; Tuba Sökmen, "İslami Çocuk Terbiyesi", *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 59, s. 14-15; Aydın, "Çocuk Eğitiminde İlkler", *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 59, s. 18-19; Kübra Çoban, "Canlı Cenaze Haline Getiren Zehir", *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 65, s. 18; "Muhterem Okuyucularımız", *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 59, s. 1; Şahin, "Gerçek Muhacir", *Şebnem Dergisi*, 2011, Sayı: 77, s. 13; Topcu, "Mermere Kazınır Gibi", *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 59, s. 5; Cihan, "Bir Gönül Muhasebesi", *Şebnem Dergisi*, 2006, Sayı: 15, s. 3-4; Elbeyoğlu, a.g.m., s. 36-37.

Kur'an kurslarının önemi üzerinde durulduğu, karma olmayan ortamlarda yapılan eğitimin teşvik edildiği anlaşılmaktadır.⁸⁸

Dergide;

• Kadınların eğitimi "anne" olması ön plana çıkarılarak önemli görülmekte, İslam'da kadın eğitimine önem verildiği vurgulanmakta ve buna Peygamberimiz (s.a.v.) zamanından örnekler gösterilmektedir.

• İlim öğrenmenin kadınlara da farz olduğu, buradaki ilimin sadece dini ilimler olmadığı, öğretmenlik, doktorluk gibi belirli alanları kapsadığı ifade edilmektedir.

• Kadının anne olması ve nesil yetiştiricisi olması açısından toplumun inşasında rol oynamasına dikkat çekilmekte, bu yüzden kadının maddi manevi eğitimi olmasının önemi vurgulanmaktadır.

• Kadınların dini ve manevi eğitimlerinin üzerinde çokça durulmakta, sadece dünyalık eğitim verilmesi eleştirilmektedir. Dergide bu meseleye yer verilirken sık sık eğitim konusunda dünyayı ahirete tercih etmenin yanlışlığı vurgulanmakta ve eleştirilmektedir.

• Karma ortamlarda eğitime hoş bakılmamakta, çocukların mümkün mertebe karma olmayan okullara gönderilmesi gereğine dikkat çekilmektedir. Buradan da kadınların eğitilmesiyle ilgili derginin şartlar öne sürdüğü, bu şartlara uygun olmayan ortamlarda kadınların eğitilmesine hoş bakmadıkları sonucu çıkarılabilir.

• Dergi ilk çıkacağı zaman derginin ortaokul ve lise seviyesindeki kadınlara yönelik hazırlanmasını söylemesi, kadınlar için orta düzeyde eğitimin yeterli olduğu imalarını barındırmaktadır.

• Çocuklar üzerinde çevre faktörünün etkisi üzerinde durulmakta, ailelerin çocuklarının okullarını seçerken okul çevresi, öğretmenler ve arkadaş çevresi gibi hususları göz önünde bulundurmaları gerektiği ifade edilmektedir.

4.3. Kadının Tesettürü

Şebnem Dergisi'nde kadının tesettürünün farz olduğu vurgusu sık sık yer almaktadır. Tesettürün farzıyeti hususunun üzerinde en çok duran isim Topbaş'tır.⁸⁹ Tesettürün farzıyeti, Ahzab Suresi 59. ayet⁹⁰ ve Nur Suresi 30-31. ayetler⁹¹ ışığında ele

⁸⁸ Bkz. Demireşik, "Dedelerin En Muhteremi Belki De Benim Dedemdi" (Röportaj), *Şebnem Dergisi*, 2012, Sayı: 89, s. 6-11; Demireşik, "Hicretimiz Nereye", *Şebnem Dergisi*, 2011, Sayı: 77, s. 4-6; Küçük, a.g.m., s. 38; M. A. Eşmeli, "Çocuklarımıza İbadet Eğitiminde Üslub", *Şebnem Dergisi*, 2003, Sayı: 3, s. 33; Çoban, "İsin Yanına Giden İs Misin Yanına Giden Mis Kokar", *Şebnem Dergisi*, 2011, Sayı: 77, s. 14; Sökmen, "Çocuk ve Arkadaşlık", *Şebnem Dergisi*, 2012, Sayı: 89, s. 37; Liman, "Benim Başıma Gelmez Dememeli", *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 65, s. 4; Fatma Aladağ, "Çocuklarda Yaramazlığın Sebepleri", *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 59, s. 26-27; Demireşik, "Uzman Gelişim Psikolog Tuba Sökmen İle Kız Çocuklarında Ergenlik", s. 9-12.

⁸⁹ Bkz. Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 128, s. 20-22; Topbaş, "İffet Anneyi Ziyaret", *Şebnem Dergisi*, 2007, Sayı: 29, s. 23; Topbaş, "Haya Yalnız Hayır Getirir", *Şebnem Dergisi*, 2011, Sayı: 77, s. 21-22.

⁹⁰ "Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle, bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler. Bu, onların tanınıp incitilmemelerine de daha uygundur. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir."

⁹¹ "Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır." "Mü'min kadınlara da söyle,

alınmaktadır. Tesettürün fitri bir duygu olduğuna dikkat çekilmektedir. Tesettürün manevi yönünün edep ve haya olduğu söylenmektedir. Edep ve hayanın kadınla birlikte erkeğe de farz olduğuna, erkeğin de gözlerini haramdan koruması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Dergide tesettürün farz kılınmasının nedenleri; toplum ahlakını ve aile müessesini korumak, nesli ve nesebi korumak, kadının değerli olmasından ötürü kadını korumak olarak ifade edilmektedir. Dergide yer yer tesettür emrine uyulmadığı takdirde kadının onurunu kaybedeceği, toplumda ahlakın çökeceği gibi ifadelerle rastlanmaktadır.⁹² Bu tarz ifadeler toplumda tesettürü tercih etmeyen insanları rahatsız edebilir.

Tesettürün şekilden ibaret olmadığı, yaşayış ve ahlakın da tesettürle uyumlu olması gerektiği vurgusu söz konusudur. Yani tesettürün bilinçli bir şekilde yapılmasının önemine dikkat çekilmektedir. Kadının iffetinin tesettürden ayrı düşünülmeceği, tesettürün sadece bir şekilden ibaret olmadığı vurgulanmaktadır. Araf Suresi 26. ayet⁹³ ve Nur Suresi 31. ayetlerine göre tesettürün takva ile beraber olması gerektiği söylenmektedir.⁹⁴

Dergide tesettürün erkekler için de geçerli olduğu, erkeklerin de İslam'ın kendileri için koyduğu kurallara uygun kıyafetler tercih etmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁹⁵ Erkeğin tesettürüne dergide yer verilmesi önemli bir husustur, ancak daha çok kadının tesettürü üzerinde durulmaktadır. Dergide **kadınların el ve yüz dışındaki vücudu; erkeklerin göbek ve diz kapağı arasını örtmesi gerektiği ifade edilmektedir.**⁹⁶ Ayrıca erkeklerin kadın kıyafetlerini giymemesi gerektiği söylenmektedir.⁹⁷

Şebnem Dergisi'ne göre tesettür konusunda uygun görülen ve eleştirilen hususlar aşağıdaki gibi maddelendirilebilir:

Uygun Görülen Tesettür Biçimleri:

- Ayetler⁹⁸ ve hadislerdeki⁹⁹ ölçülere uygun olmalı¹⁰⁰,

gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zinetlerini, kocalarından, yahut babalarından, yahut kocalarının babalarından, yahut oğullarından, yahut üvey oğullarından, yahut erkek kardeşlerinden, yahut erkek kardeşlerinin oğullarından, yahut kız kardeşlerinin oğullarından, yahut müslüman kadınlardan, yahut sahip oldukları kölelerden, yahut erkeklığı kalmamış hizmetçilerden, yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri zinetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!"

⁹² Bkz. Nilüfer, a.g.m., s. 29-31.

⁹³ "Ey İnsanoğulları! Ayıp yerlerinizi örtecek giyimlikle sizi süsleyecek elbiseler gönderdik. Takva örtüsü ise bunlardan daha hayırlıdır. Allah'ın bu ayetleri öğüt almanız içindir."

⁹⁴ Bkz. Topbaş, "İffet Anneyi Ziyaret", s. 23; Neslihan Nur Türk, "Eğil Neslihan Nur Eğil Seninki Tesettür Değil", *Şebnem Dergisi*, 2007, Sayı: 29, s. 15; Fatma Aydemir, "Amsterdam'dan Mektup", *Şebnem Dergisi*, 2003, Sayı: 4, s. 18; T. Öztürk, a.g.m., s. 22; Nilüfer, a.g.m., s. 29-31; Akkuş, a.g.m., s. 32; Gündüz, a.g.m., s. 19.

⁹⁵ Bkz. Topbaş, "Haya Yalnız Hayır Getirir", s. 21; Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 128), s. 22; Türk, a.g.m., s. 13-15; Demireşik, "Gemimiz Batıyor Yok mu Kurtaran", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 128, s. 27; Rukiye Görmez, "Kadınların Kıyafetlerindeki Farklılık", *Şebnem Dergisi*, 2002, Sayı: 2, s. 56.

⁹⁶ Bkz. Türk, a.g.m., s. 13.

⁹⁷ Bkz. Topbaş, "Haya Yalnız Hayır Getirir", s. 21; Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 128), s. 22; Türk, a.g.m., s. 13-15; Demireşik, "Gemimiz Batıyor Yok mu Kurtaran", s. 27; Görmez, "Kadınların Kıyafetlerindeki Farklılık", s. 56.

⁹⁸ *Kur'an-ı Kerim*, Ahzap Suresi, 59. Ayet; Nur Suresi 30. ve 31. Ayet; Araf Suresi 26. Ayet.

- Bol ve uzun olmalı¹⁰¹,
- Bol manto, çarşaf ve ferace gibi kadını baştan aşağı örten elbise olmalı¹⁰²,
- Ev içi elbise üzerine dış kıyafet olmalı¹⁰³,
- Kadının fitratına uygun olmalı¹⁰⁴,
- Temiz,sade, uyumlu ve itidalli olmalı¹⁰⁵,
- Dini yaşantı tesettürle uyum içinde olmalı¹⁰⁶,
- Allah'ın koyduğu sınırlara dikkat edildikten sonra, iklim, kültür ve şartlara göre pek çok farklı renk ve şekilde tesettür tarzının tercih edilebileceği ifade edilmektedir.¹⁰⁷

Eleştirilen Tesettür Biçimleri:

- İnce, dar ve şeffaf olmamalı¹⁰⁸,
- Gayrimüslimlerin elbisesine benzememeli¹⁰⁹,
- Süslü ve dikkat çekici olmamalı¹¹⁰,
- Başörtüsüne deve hörgücü şeklinde topuz yapılmamalı¹¹¹,
- Tesettürde israfa düşülmemeli¹¹²,
- Makyaj yapılmamalı¹¹³,
- Parfüm kullanılmamalı¹¹⁴,

⁹⁹"Temim Oğulları kabilesinden bir takım kadınlar Hz Aişe'yi ziyarete gelmişlerdi. Üstlerinde ince giysiler vardı. Hz Aişe onlara şöyle dedi: 'Eğer sizler mü'minler iseniz, bunlar inanmış hanımların giysileri değildir. Eğer mü'min değilseniz o zaman durum değişir.' Yine birgün onun huzuruna, ince başörtülü bir gelin getirilmişti. Bunun üzerine O şöyle dedi: 'Nûr Suresine inanan bir kadın bunu örtünmez.' (Kurtubî, Cami, XIV, 157); "Rasulullah (s.a.v.) erkeklerden kadınlara benzeyenlere ve kadınlardan erkeklere benzeyenlere lanet etti." (Buhari Fethu'l-Bari, 10/332); "Rasûlullah (sav) buyurdular:'Cehennemliklerden kendilerini dünyada henüz görmediğim iki grup vardır: Biri, sığır kuyrukları gibi kırbaçlarla insanları döven bir topluluk. Diğeri, giyinmiş oldukları halde çıplak görünen ve öteki kadınları kendileri gibi giyinmeye zorlayan ve başları deve hörgücüne benzeyen kadınlardır. İşte bu kadınlar cennete giremedikleri gibi, şu kadar uzak mesafeden hissedilen kokusunu bile alamazlar.'" (Müslim, Cennet, 52); Bkz. Buhari, Libas, 61; Ahmed b. Hanbel, II, 134.

¹⁰⁰ Bkz. Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 128), s. 20; Topbaş, "İffet Anneyi Ziyaret", s. 23; T. Öztürk, a.g.m., s.22.

¹⁰¹ Bkz. Demireşik, "Bizim Derdimiz Başörtüsü mü Tesettür mü?", s. 16-17.

¹⁰² Bkz. Nilüfer, a.g.m., s. 29-30; Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 128), s. 20-22.

¹⁰³ Bkz. T. Öztürk, a.g.m., s.22.

¹⁰⁴ Bkz. Gündüz, a.g.m., s. 19; Görmez, "Kadınların Kıyafetlerindeki Farklılık", s. 56.

¹⁰⁵ Bkz. T. Öztürk, a.g.m., s.22; Görmez, "Bizim Kültürümüzde Giyim", *Şebnem Dergisi*, 2002, Sayı: 1, s. 50.

¹⁰⁶ Bkz. Demireşik, "Bizim Derdimiz Başörtüsü mü Tesettür mü?", s. 16-17; Demireşik, "Gemimiz Batıyor Yok mu Kurtaran", s. 27.

¹⁰⁷ Bkz. T. Öztürk, a.g.m., s. 22.

¹⁰⁸ Bkz. Nilüfer, a.g.m., s. 29-30; Türk, a.g.m., s. 13; Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 128), s. 20-22; Türk, a.g.m., s. 13-14; T. Öztürk, a.g.m., s.22

¹⁰⁹ Bkz. Nilüfer, a.g.m., s. 29-30.

¹¹⁰ Bkz. Türk, a.g.m., s. 13; Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 128), s. 20-22; T. Öztürk, a.g.m., s.22; Görmez, "Bizim Kültürümüzde Giyim", s. 50.

¹¹¹ Bkz. T. Öztürk, a.g.m., s. 22.

¹¹² Bkz. Türk, a.g.m., s. 13; Gündüz, a.g.m., s. 19; Görmez, "Bizim Kültürümüzde Giyim", s. 50; Meriç, "Neden Savruluyoruz", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 126, s. 33.

¹¹³ Bkz. Gündüz, a.g.m., s. 19; T. Öztürk, a.g.m., s.22.

¹¹⁴ Bkz. T. Öztürk, a.g.m., s. 22.

- Moda ve marka derdine düşülmemeli, tesettür defileleri yapılmamalı¹¹⁵,
- Yaşı küçüktür diyerek, çocuklarda adaba uygun olmayan kıyafetler göz ardı edilmemeli¹¹⁶,
- Tesettürlü kadınlar sigara içmemelive erkeklerle olan iletişimde gereksiz muhabbetlere girmemeli.¹¹⁷Sigara her insan için zararlıdır, yanlış olan davranışlar tesettürlü olup olmamaya göre değişmez. Bunun tesettürlü kadınlara vurgu yapılarak söylenmesi okuyucu kitlesi üzerinde farklı yorumlara ve tepkilere sebebiyet verebilir.
- Örfen, iklim ve çevre şartları bakımından erkeğe ait olan giysiler olmamalı¹¹⁸,

4.4. Kadının Hak, Görev ve Sorumlulukları

Kadının hak, görev ve sorumlulukları konusu çok geniş bir konu olduğundan bu bölümde bu konu, dergide en çok üzerinde durulan hususlardan "Anne Olarak Kadın" ve "Eş Olarak Kadın" kapsamında ele alınacaktır.

4.4.1. Anne Olarak Kadın

Şebnem Dergisi'nde annelik duygusunun kadının fitratında olduğuna dikkat çekilmektedir. Bundan dolayı kadının erkeğe nazaran daha engin bir merhamette yaratıldığı ifade edilmektedir. Kadının bu fitratın dışına çıktığı zaman nesillerin zayıf olacağı vurgulanmaktadır.¹¹⁹

Dergide kadının anne rolü üzerinde durulmakta, bu rolün öneminin çeşitli açılardan vurgulandığı görülmektedir. Bunlar, İslam'a göre annenin önemi, aile açısından annenin önemi ve toplum açısından annenin önemi olmak üzere üç yönden ele alınmaktadır.¹²⁰

Dergide, annelerin çocuğunu maddi ve özellikle manevi yönden eğitmesi vurgusu söz konusudur. Annelerin çocuğun terbiyesinden birinci derecede sorumlu olduğu söylenmektedir. Annenin en başta çocuğuna örnek olması gerektiği ifade edilmektedir. Dergide bir çok yerde dindar eş ve özellikle dindar kadın seçiminin önemine değinilmektedir.¹²¹ Erkeklerin dindar bir kadınla evlenmesi gereğine,

¹¹⁵ Bkz. T. Öztürk, a.g.m., s. 22; Görmez, "Bizim Kültürümüzde Giyim", s. 50; Meriç, "Neden Savruluyoruz", s. 33; Fatma Bağan, "Marka Düştü Kel Göründü", *Şebnem Dergisi*, 2009, Sayı: 47, s. 7.

¹¹⁶ Bkz. Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 128), s. 20-22.

¹¹⁷ Bkz. Demireşik, "Bizim Derdimiz Başörtüsü mü Tesettür mü?", s. 16-17; Demireşik, "Gemimiz Batıyor Yok mu Kurtaran", s. 27.

¹¹⁸ Bkz. Nilüfer, a.g.m., s. 29-30; T. Öztürk, a.g.m., s. 22; Görmez, "Kadınların Kıyafetlerindeki Farklılık", s. 56.

¹¹⁹ Bkz. Çevikoğlu, a.g.m., s. 32; Şahin, "Boşanma ve Sonrası", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 129, s. 6-7; "Hanımların Hususiyetleri", s.10.

¹²⁰ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 5-10; Topbaş, "İslam İle Zarifleşen Saliha Hanım", *Şebnem Dergisi*, 2012, Sayı: 83, s. 22-23; Topbaş, "Dünya'nın En Hayırlı Varlığı Saliha Kadın", s. 20-21; Meriç, "Kaybolan Annelik Duyguları", s. 36-37; Çevikoğlu, a.g.m., s. 32; Kaya, a.g.m., s. 38; Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 129, s. 22; Topbaş, "Saadet İklimine Doğru", s. 22; Topbaş, "İffet Anneyi Ziyaret", s. 23. Meriç, "Neden Savruluyoruz", s. 33; Çevikoğlu, a.g.m., s. 32; Demireşik, "İslam'da Kendimi Buldum", s. 6; Şule Sever, "İki Ölüm ve Huzur", *Şebnem Dergisi*, 2009, Sayı: 47, s. 27.

¹²¹ Bkz. Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 129), s. 20-21; Meriç, "Evlilikler Maddi Fırsat Değil Hizmet Fırsatı Olmalı", *Şebnem Dergisi*, 2013, Sayı: 101, s. 26; Elif Mencet, "Boşanma Nedenleri Üzerine", *Şebnem*

dindar bir anne olması ve çocuğunu buna göre terbiye etmesinin önemi açısından da değinilmektedir.¹²²

Dergi'de annelik hususunda, modern dünyada annelerin çocuklarını ihmal etmesi, çocuğuna şiddet uygulayan anneler, çocuk aldırma hadisesi ve çocukların çocuk esirgeme kurumuna bırakılmaları eleştirilmektedir.¹²³

4.4.2. Eş Olarak Kadın

Şebnem Dergisi'nde kadının kocasına karşı görev ve sorumlulukları konusu üzerinde durulduğu, özellikle Topbaş'ın bu konuyu daha fazla işlediği görülmektedir.¹²⁴ Topbaş'ın "saliha hanım" kavramı ve bu kavrama yüklediği misyon dikkat çekmektedir. Topbaş, "saliha hanım, bütün üstün meziyet ve faziletleriyle başta beyi olmak üzere, bütün ailesini çoluk-çocuğunu, akraba ve komşularını görüp gözeten, onları istikamet üzere yönelmeye sevk eden bir hayır menbaıdır" diyerek "saliha hanım" kavramını açıklamaktadır. "Saliha kadın"ın aileye huzur ve mutluluk verdiğini ifade etmektedir. Aileyi ayakta tutan, huzur ve mutluluğu sağlayan kadın olduğunu söylemektedir. "Yuvayı dışı kuş yapar" atasözünü buna örnek olarak göstermektedir. Bu yüzden kadından yuvaya sahip çıkmak hususunda daha çok ferasetli, gayretli ve fedakar olması beklendiğini dile getirmektedir.¹²⁵ Günümüzde kadınların saliha hanım vasfına ulaşmaları için Peygamberimizin (s.a.v.) eşlerini örnek alması gerektiğini ifade etmektedir.¹²⁶

Kadının kocasına karşı görevleri konusunda dergide genel olarak işlenen hususlar, şu şekilde maddelendirilebilir:

- Kadın, kocasına karşı itaatkar olmalıdır.¹²⁷
- Kadın, kocasını memnun etmeli, meşru isteklerini yerine getirmelidir.¹²⁸

Dergisi, 2006, Sayı: 15, s. 48; Tüccar, "Eş Seçimi 2", *Şebnem Dergisi*, 2013, Sayı: 101, s. 28; Topbaş, "Saadet İklimine Doğru", s. 24; Topcu, "Saliha Hanım", s. 13; Demireşik, "İslam'da Çocuk Hakları", s. 7.

¹²² Bkz. Topbaş, "Saadet İklimine Doğru", s. 22-23; Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 5-9; Topbaş, "İffet Anneyi Ziyaret", s. 24; Topbaş, "İslam İle Zarifleşen Saliha Hanım", s. 22-23; Topbaş, "Dünya'nın En Hayırlı Varlığı Saliha Kadın", s. 20-21; Topbaş, "Nesillerin Yetiştirilmesi", s. 23; Demireşik, "İslam'da Çocuk Hakları", s. 7-9; Şahin, "Boşanma ve Sonrası", s. 6-7; Topcu, "Saliha Hanım", s. 13; Topcu, "Sohbet Meclislerinden-1", s. 4; Çevikoğlu, a.g.m., s. 32; T. Eriş, "Muhabbetten Merhamet Doğar", s. 32; Nilüfer, a.g.m., s. 30-31; "Hanımların Hususiyetleri", s. 10; Çiftçiöğlü, a.g.m., s. 40; Demireşik, "Besmeleyle Başlamak", s. 3; Sökmen, "Anneye Rabita Dünyaya Rabita-1", *Şebnem Dergisi*, 2011, Sayı: 77, s. 33; Elbeyoğlu, a.g.m., s. 36-37; Aydın, "Çocuk Eğitiminde İlkler", s. 18-19; Demireşik, "Uzman Gelişim Psikolog Tuba Sökmen İle Kız Çocuklarında Ergenlik", s. 9-10; M. Bilgin, "Çocuk ve Anne Sütü", *Şebnem Dergisi*, 2005, Sayı: 13, s. 15-16.

¹²³ Meriç, "Kaybolan Annelik Duyguları", s. 37; Sever, a.g.m., s. 27; Güneş, "Cezasız Çocuk Terbiyesi Olur Mu-7", *Şebnem Dergisi*, 2009, Sayı: 47, s. 37-38; Zühre Çelen, "Engellilik Hayata Engel Değil", *Şebnem Dergisi*, 2006, Sayı: 17, s. 29; "Hanımların Hususiyetleri", s. 10; Mencet, "Ruhum Üşüyor Anne", *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 65, s. 11.

¹²⁴ Topbaş, "İslam İle Zarifleşen Saliha Hanım", s. 22-23; Topbaş, "Saadet İklimine Doğru", s. 22-23; Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 5-8; Topbaş, "Dünya'nın En Hayırlı Varlığı Saliha Kadın", s. 22; Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 129), s. 22;

¹²⁵ Topbaş, "Saadet İklimine Doğru", s. 22; Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 5.

¹²⁶ Topbaş, "Dünya'nın En Hayırlı Varlığı Saliha Kadın" *Şebnem Dergisi*, 2010, Sayı: 59, s. 22.

¹²⁷ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 8; Erdem, "Aile Hukukuna Riyazetsizlik", s. 30; Topcu, "Saliha Hanım", s. 13; Yıldız, a.g.m., s. 14-15; Şahin, "Denge Kaybolunca", s. 9; Zehra Akçalı, "Bir Anneden Kızına", *Şebnem Dergisi*, 2004, Sayı: 9, s. 16.

- Kadın, kocasına her zaman destek olmalıdır.¹²⁹
 - Kadın iffetini korumalıdır.¹³⁰
 - Kocasına karşı saygılı olmalıdır.¹³¹
 - Kocasına ilgi ve sevgi göstermelidir.¹³²
 - Kadın kocası için süslenmeli, her zaman temiz ve bakımlı olmalıdır.¹³³
 - Kocasını güler yüzle kapıda karşılamalı, kocası giderken güzel söz ve dua ile uğurlamalıdır.¹³⁴
 - Kocasının akraba ve dostlarına da önem göstermelidir.¹³⁵
 - Kadın bir problem çıktığı zaman bunu kavgaya dönüştürmemelidir.¹³⁶
 - Kocası için en yakın sırdaş olmalıdır, sırlarını açığa vermemelidir.¹³⁷
 - Kocasına karşı alçakgönüllü olmalıdır.¹³⁸
 - Kocası yatağa çağırıldığı zaman bir problem olmaksızın onu reddetmemelidir.¹³⁹
 - Kocasının malını korumalıdır, müsrif olmamalıdır.¹⁴⁰
 - Kocasının üzüntü ve sevinçlerini paylaşmalıdır.¹⁴¹
 - Kocasının maddi durumu yerinde değilse bundanşikayetçi olmamalıdır.¹⁴²
 - Peygamberimizin (s.a.v.) eşlerini örnek almalıdır.¹⁴³
- Dergide kocanın karısına karşı görev ve sorumluluklarının üzerinde de durulmaktadır. Bu konuda dergide işlenen hususlar, genel olarak şu şekilde sıralanabilir:
- Erkek karısını bir emanet gibi görmelidir.¹⁴⁴

¹²⁸ Bkz. Topbaş, "İslam İle Zarifleşen Saliha Hanım", s. 22-23; Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 5-7; Erdem, "Aile Hukukuna Riayetsizlik-2" *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 122, s. 16; Yıldız, a.g.m., s. 14-15; Akçalı, a.g.m., s. 16; Kaya, a.g.m., s. 38.

¹²⁹ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 6-7; T. Eriş, "Çocuklar Evlerinin Aynasıdır", s. 32-34.

¹³⁰ Bkz. Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 129), s. 22; Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 5; Erdem, "Aile Hukukuna Riayetsizlik", s. 31.

¹³¹ Bkz. Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 129), s. 22; Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 5-8; Akçalı, a.g.m., s. 16.

¹³² Bkz. Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 129), s. 22; Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 5; T. Eriş, "Çocuklar Evlerinin Aynasıdır", s. 32-34; M. Eriş, "Rasulullah Hangimizi Daha Çok Sever", *Şebnem Dergisi*, 2003, Sayı: 3, s.23-24.

¹³³ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 5; Topcu, "Osmanlı'dan Günümüze Akseden Asalet Timsali Bir Hanımefendi Düriye Annemiz", *Şebnem Dergisi*, 2003, Sayı: 3, s. 11-12; T. Eriş, "Çocuklar Evlerinin Aynasıdır", s. 32-34; Akçalı, a.g.m., s. 16.

¹³⁴ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 5; Topcu, "Saliha Hanım", s. 13; T. Eriş, "Çocuklar Evlerinin Aynasıdır", s. 32-34.

¹³⁵ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 6-7; Akçalı, a.g.m., s. 16.

¹³⁶ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 5.

¹³⁷ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 7-8; Akçalı, a.g.m., s. 16.

¹³⁸ Bkz. Yıldız, a.g.m., s. 14.

¹³⁹ Bkz. Erdem, "Aile Hukukuna Riayetsizlik-2" s. 16.

¹⁴⁰ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 5; Akçalı, a.g.m., s. 16.

¹⁴¹ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 5; Akçalı, a.g.m., s. 16.

¹⁴² Bkz. Yıldız, a.g.m., s. 14-15.

¹⁴³ Bkz. Topbaş, "Dünya'nın En Hayırlı Varlığı Saliha Kadın", s. 22.

¹⁴⁴ Bkz. Topbaş, "İslam İle Zarifleşen Saliha Hanım", s. 22-23; T. Eriş, "Muhabetten Merhamet Doğar", s. 33; Aydın, "Sosyal ve Ekonomik Denge", s. 10-11; Akburç, a.g.m., s. 7.

- Karısının haklarına riayet etmelidir.¹⁴⁵
- Karısına değer vermeli, ilgi, sevgi ve saygı göstermelidir.¹⁴⁶
- Karısına iyi, zarif, nazik ve ince davranmalıdır.¹⁴⁷
- Kaba davranış, şiddet ve baskıdan uzak durulmalıdır.¹⁴⁸
- Peygamberimizin (s.a.v.) eşlerine karşı olan muamelesi örnek alınmalıdır.¹⁴⁹

• Karısına karşı müsamahalı olmalı, sevmediği huylarını, eksiklerini görmemelidir.¹⁵⁰

- Karısına karşı şefkatli ve merhametli olmalıdır.¹⁵¹
- Karısına mehir vermekle ve onun geçimini sağlamakla sorumludur.¹⁵²
- Erkek, otoritesini nefsanî arzularına göre kullanmamalıdır.¹⁵³
- Helal kazanç sağlamalı, karısının geçimini helalinden sağlamalıdır.¹⁵⁴
- Karısına farzları ve vacipleri öğretmelidir.¹⁵⁵
- Karısını memnun ve mutlu etmesi gerekmektedir.¹⁵⁶
- Karısının malını ve parasını ondan izinsiz kullanmamalıdır.¹⁵⁷

Şebnem Dergisi'nde kadın-erkek ayrımı yapmaksızın eşlerden iki tarafın da görevi ve sorumlulukları üzerinde durulmaktadır. Derginin cinsiyet belirtmeksizin eşler arasındaki karşılıklı hak, görev ve sorumluluklarına değinmesi önemli bir husustur. Bu konu kapsamında işlenen konular şu şekilde ifade edilebilir:

- Eşler arasında sevgi, saygı, muhabbet, merhamet, tevazu ve fedakarlık çok önemli hususlardır.¹⁵⁸
- Evlilikte Peygamber Efendimizin (s.a.v.) evlilik hayatı örnek olarak alınmalıdır.¹⁵⁹

¹⁴⁵ Bkz. Topbaş, "İslam İle Zarifleşen Saliha Hanım", s. 20-23; Aydın, "Sosyal ve Ekonomik Denge", s. 10-11.

¹⁴⁶ Bkz. Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 129), s. 22; Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 5; Erdem, "Memnuniyetsizlik", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 126, s. 29; Tüccar, "Değişen Aile Yapısı", s. 38-39; Meriç, "Neden Savruluyoruz", s. 32-33; Aydın, "Sosyal ve Ekonomik Denge", s. 10-11; Akburç, a.g.m., s. 7.

¹⁴⁷ Bkz. Topbaş, "İslam İle Zarifleşen Saliha Hanım", s. 20-23.

¹⁴⁸ Bkz. Erdem, "Aile Hukukuna Riayetsizlik-2", s. 15; Topbaş, "İslam İle Zarifleşen Saliha Hanım", s. 20-23; Tüccar, "Değişen Aile Yapısı", s. 38-39; Tüccar, "Değişen Ailede Rol ve Görevler", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 127, s. 33.

¹⁴⁹ Bkz. Tüccar, "Değişen Ailede Rol ve Görevler", s. 33.

¹⁵⁰ Bkz. Topbaş, "İslam İle Zarifleşen Saliha Hanım", s. 20-23; Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 129), s. 22; Topcu, "Ailede Vazifeler-3", s. 23.

¹⁵¹ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 5.

¹⁵² Bkz. Erdem, "Aile Hukukuna Riayetsizlik", s. 30-31; Meriç, "Kaybolan Annelik Duyguları", s. 37; Akburç, a.g.m., s. 7; Şendoğan, a.g.m., s. 4-7.

¹⁵³ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 5.

¹⁵⁴ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 7; Topcu, "Ailede Vazifeler-3", s. 23.

¹⁵⁵ Bkz. Topcu, "Ailede Vazifeler-3", s. 23.

¹⁵⁶ Bkz. Liman, "Kristallere Dikkat", *Şebnem Dergisi*, 2012, Sayı: 83, s. 5.

¹⁵⁷ Bkz. Topcu, "Ailede Vazifeler-3", s. 23.

¹⁵⁸ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", s. 4-8; Topbaş, "Saadet İklimine Doğru", s. 23; Erdem, "Aile Hukukuna Riayetsizlik-2", s. 16; Yıldız, a.g.m., s. 14; Meriç, "Sekinet Meveddet Rahmet Neticesi Aşk Olsun", *Şebnem Dergisi*, 2012, Sayı: 83, s. 28-29; Aydın, "Aileye Özel İkramlar", s. 6-7; Öner, a.g.m., s. 15; S. Öztürk, "Yuvanız Cennet Olsun Mu", *Şebnem Dergisi*, 2005, Sayı: 11, s. 11; Çoban, "Et Kemik Değil Gönül Lazım", *Şebnem Dergisi*, 2012, Sayı: 83, s. 9.

¹⁵⁹ Bkz. Topbaş, "Saadet İklimine Doğru", s. 25-26; T. Eriş, "Çocuklar Evlerinin Aynasıdır", s. 32-34; Çoban, "Et Kemik Değil Gönül Lazım", s. 9.

- Eşler arasında alınganlık, şikayet gibi durumların olmaması gerekir.¹⁶⁰
- Eşler, birbirlerine karşı Allah'ın belirlediği hak ve mesuliyetleri bilmeli ve buna dikkat etmelidir.¹⁶¹
- Eşler birbirini anlamaya çalışmalıdır.¹⁶²
- Eşler birbiriyle olumlu iletişim kurmalıdır.¹⁶³
- Eşler birbirleriyle her şeyi paylaşmalıdır.¹⁶⁴
- Birbirlerini başkalarının yanında eleştirmemelidirler.¹⁶⁵
- Eşler birbirlerini başkalarıyla kıyaslamamalıdır.¹⁶⁶
- Eşler, birbirlerinin hassasiyetlerine dikkat etmelidir.¹⁶⁷
- Aralarındaki problemleri dışarıya yansıtmak yerine aralarında güzelce, İslam'a uygun yollarla halletmeleri gerekir.¹⁶⁸
- Evlilikte sabır önemlidir.¹⁶⁹
- Evlilikte bencil olunmamalı, "biz" olma düşüncesine sahip olunmalıdır.¹⁷⁰
- Eşler birbirlerine karşı nankör olmamalıdır.¹⁷¹
- Eşler arasında kıskançlık abartılı olmadıkça güzeldir ve olması gerekir, ancak kıskançlığın dozu kaçmamalıdır.¹⁷²
- Eşler arasında güven duygusu çok önemlidir, bu yüzden her zaman şeffaf olmak gerekir.¹⁷³
- Eşler, birbirlerinin kusurlarını değil, olumlu yanlarını görmelidir.¹⁷⁴
- Eşler arasında yaş farkı varsa, iki taraf da bu farkın sonuçlarını bilmeli ona göre davranmalıdır.¹⁷⁵
- Çocukları olmadığı zamanlarda veya çocuklarla ilgili problemlerde eşler birbirini suçlamamalı, birbirlerine destek olmalıdır.¹⁷⁶

¹⁶⁰ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 5; Öner, a.g.m., s. 15.

¹⁶¹ Bkz. Topbaş, "Gönül İkliminden İnciler", (Sayı: 129), s. 22; Erdem, "Aile Hukukuna Riayetsizlik", s. 31; Erdem, "Aile Hukukuna Riayetsizlik-2", s. 16; Erdem, "Memnuniyetsizlik", s. 28-29; Tüccar, "Değişen Ailede Rol ve Görevler", s. 33; Aydın, "Sosyal ve Ekonomik Denge", s. 10-11; Cihan, "Fitrat Neyi Gerekliyorsa", *Şebnem Dergisi*, 2007, Sayı: 23, s. 3.

¹⁶² Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 6; Aydın, "Aileye Özel İkramlar", s. 6-7.

¹⁶³ Bkz. Tüccar, "Evlilik Serüveni", *Şebnem Dergisi*, 2013, Sayı: 95, s. 36; Güneş, "Aile İçi İletişimin Temel Esasları-1", *Şebnem Dergisi*, 2011, Sayı: 71, s. 36-38; S. Öztürk, "Yuvanız Cennet Olsun Mu", s. 11.

¹⁶⁴ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 7; T. Eriş, "Muhabbetten Merhamet Doğar", s. 33.

¹⁶⁵ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 8.

¹⁶⁶ Bkz. Öner, a.g.m., s. 15; Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 8.

¹⁶⁷ Bkz. Erdem, "Aile Hukukuna Riayetsizlik-2", s. 16.

¹⁶⁸ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 8; Meriç, "Neden Savruluyoruz", s. 33.

¹⁶⁹ Bkz. Erdem, "Misilleme Tarzı Davranışların Kısır Döngüsü", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 120, s. 35; S. Öztürk, "Yuvanız Cennet Olsun Mu", s. 11.

¹⁷⁰ Bkz. Erdem, "Misilleme Tarzı Davranışların Kısır Döngüsü", s. 35.

¹⁷¹ Bkz. Erdem, "Misilleme Tarzı Davranışların Kısır Döngüsü", s. 35.

¹⁷² Bkz. Erdem, "Kıskançlık", s. 28-30.

¹⁷³ Bkz. Güneş, "Aile İçi İletişimin Temel Esasları-1", s. 36-38; Erdem, "Kıskançlık", s. 28-30; S. Öztürk, "Yuvanız Cennet Olsun Mu", s. 12.

¹⁷⁴ Bkz. Erdem, "Memnuniyetsizlik", s. 28-29; Erdem, "Evlilik Yaşının Yükselmesinden Kaynaklanan Problemler", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 125, s. 26-27; T. Eriş, "Muhabbetten Merhamet Doğar", s. 33.

¹⁷⁵ Bkz. Erdem, "Yaş Farkı Problemleri", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 127, s. 32.

¹⁷⁶ Bkz. Erdem, "Çocuklardan Kaynaklanan Problemler", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 128, s. 38-40.

- Eşler, birbirine özen göstermeli, her zaman temiz ve bakımlı olmalıdır.¹⁷⁷
- Eşlerden birinin yaptığı yanlışla diğeri misilleme yapmamalıdır.¹⁷⁸
- Eşler kadın ve erkeğin yaratılıştan farklı olduğunu kabul etmeli, birbirlerinin tamamlayıcısı olmalıdır.¹⁷⁹
- Eşler birbirini suçlamamalı, suçlu olan özür dilemeyi bilmelidir.¹⁸⁰
- Eşler, birbirlerini eleştirmemelidir.¹⁸¹
- Birbirlerini takdir etmeyi bilmelidirler.¹⁸²
- Eşler birbirlerini hayra ve güzel amellere teşvik etmelidir.¹⁸³
- Eşlerin birbirine olan sevgisi, Allah ve Rasülü'nün sevgisine, Allah'ın dini uğrunda çalışmanın önüne bir engel olmamalıdır.¹⁸⁴

5. Tartışma

Toplumsal yapılarıdaki değişiklikler doğrudan ve dolaylı bir şekilde kadının toplum içerisindeki konumunu etkilemektedir. Bu yüzden Dünyada ve özellikle Türkiye'de, kadınla ilgili tartışmalı konular hiçbir zaman gündemden düşmemiştir. Modernizmin Müslüman toplumu üzerinde etkili olması ve bununla birlikte kadınların sosyal hayatta daha fazla görünür olmalarıyla İslamcı kesimde, kadınla ilgili meseleler daha çok tartışılır olmuştur. Tüm kesimlerde olduğu gibi İslamcı kesimde de, çıkartılan dergiler de tartışmalı konulara yer vermekte, kendi bakış açıları doğrultusunda okuyucu kitlesine bir perspektif sunmaktadır. Dergilerin periyodik olması tartışmalı konuların sığacağı sığacağına dergilerde işlenmesini sağlamaktadır. Dergiler bu yönüyle dönemine ışık tutmaktadır.

İslam dininde yaygın eğitimin önemli bir yeri vardır. Ülkemizde süreli yayınlar yoluyla ve süreli yayıncılık içerisinde özellikle dergiler vasıtasıyla, resmi ve özel kanallarca yaygın din eğitimi yapılmaktadır. Şebnem Dergisi'nde de kadınlara yönelik bir yaygın din eğitimi faaliyeti söz konusudur. Yaygın din eğitiminde süreli yayınlar ve özelde de dergi yoluyla tartışmalı meselelere de yer verilmektedir. Dergiler, okuyucu kitlesinin zihninde ve duygu dünyasında bu tartışmalı meselelere belli bakış açıları sunmaktadır. Şebnem Dergisi de okuyucu kitlesinin zihninde kadının eğitimi, kadının çalışması, kadının tesettürü, kadının hak, görev ve sorumlulukları gibi bazı tartışmalı konulara yer vermektedir.

Bu çalışmada, İslamcı kesimde kadınla ilgili en popüler olan tartışma konularından kadının çalışması, kadının eğitimi, kadının tesettürü ile kadının hak, görev ve sorumlulukları konuları Şebnem Dergisi bağlamında incelenmeye çalışılmıştır. Bu konuların İslamcı camiada yoğun olarak tartışıldığı ilk zamanların

¹⁷⁷ Bkz. Erdem, "Lakayt Tavırlar", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 119, s. 39.

¹⁷⁸ Bkz. Erdem, "Lakayt Tavırlar", s. 39.

¹⁷⁹ Bkz. Tüccar, "Evlilik Serüveni", s. 36; Tüccar, "Değişen Ailede Rol ve Görevler", s. 33; Öner, a.g.m., s. 15; S. Öztürk, "Yuvanız Cennet Olsun Mu", s. 11.

¹⁸⁰ Bkz. Öner, a.g.m., s. 15

¹⁸¹ Bkz. Topbaş, "Yuvayı Kuran Dişi Kuştur", s. 8; Öner, a.g.m., s. 15.

¹⁸² Bkz. Öner, a.g.m., s. 15

¹⁸³ Bkz. Topbaş, "Saadet İklimine Doğru", s. 23-25.

¹⁸⁴ Bkz. Şahin, "Sevgimize Kur'an Ayarı", *Şebnem Dergisi*, 2015, Sayı: 120, s. 5.

Osmanlı Devleti'nin son dönemleri olması sebebiyle, öncelikle o dönemde uzun süre çıkan, dönemine ışık tutan bir İslamcı dergi olan Sebilürreşad Dergisi'ne bu tartışmalar çerçevesinde kısaca değinilmiştir. Sebilürreşad Dergisi ilk dönem İslamcı dergiler hakkında bize bir fikir haritası sunmuş, bu haritayı günümüz İslamcı dergileriyle kıyaslama fırsatı vermiştir.

Şebnem Dergisi'ne baktığımızda kadının çalışmasına karşı çıkan yazarlar olduğu gibi, dergi yazarlarının çoğunun kadının çalışması hususunda toptan bir karşı çıkış içinde olmadıkları ancak kadının çalışmasını birçok şarta bağladıkları anlaşılmaktadır. Takip ettiği genel fikir haritasına bakılarak Şebnem Dergisi, günümüz İslamcılarının çıkardığı bir dergi olarak düşünülürse, İslamcı camiada, modernizmin etkili olmaya yeni başladığı yıllardan, iyice etkisini gösterdiği günümüze doğru kadının çalışmasına bakış açısında bir yumuşamanın söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde kadının çalışmasıyla ilgili tartışmalara baktığımızda, Şebnem Dergisi'yle paralel görüşler olduğu gibi çok farklı seslerin de çıktığı görülmüştür. Şebnem Dergisi yazarlarının kadının çalışması konusunda günümüz tartışmaları arasında, tutucu bir tavır sergiledikleri, kadının çalışmasına karşı çıkmamakla beraber, getirdikleri şartlar ile kadının çalışma alanlarını kısıtladıkları söylenebilir.

Derginin kadının çalışması hususunda, *kadın erkek bir arada çalışmaz, çalışırlarsa laubali ve lakayt bir ortam oluşur* yaklaşımı, okuyucular üzerinde olumsuz bir etki oluşturabilir. Nitekim bu yaklaşım karma ortamlarda çalışan kadınlara karşı, çalışmayanların bakış açısını olumsuz bir yönde etkileyip, toplumda bir ötekileştirme, ayırıştırma ortamı oluşmasına yol açabilir. Yine derginin bu meseleye, ortamları ayırarak çözüm getirmesi, ortam olmadığına çalışılmasın şeklinde yaklaşması da sıkıntılıdır. Bunun yerine özdenetimin önemine ve karışık ortamlarda bile bu özdenetim sayesinde doğru bir şekilde davranmanın gereğine dikkat çekilebilirdi. Tasavvufi bir cemaate bağlı olarak çıkan dergide, tasavvuf açısından da çok önemli olan nefis terbiyesi hatırlatılarak, onun içselleştirildiği durumlarda insanların karışık ortamlarda dahi bu terbiyeyle en doğru biçimde davranabilecekleri söylenebilirdi. Özdenetime sahip insanların, zihin ve duygu dünyası bu düşüncelerle beslendiğinde, ortamın karma olduğu, şartların namüsaıt olduğu durumlarda bile o insanların nefis kontrolü, muhasebesi sayesinde hem dindar hem çalışan olabilmek fikrini işlemek gerekmektedir.

Kadının eğitimi konusunda ilk dönem İslamcı dergilerin olumlu bir tutum sergilediklerini, ancak bu eğitimin İslam'a göre olmasının vurgulandığı, her alan ve her şartta kadının eğitimine hoş bakılmadığı görülmektedir. Ayrıca ilk dönem İslamcı dergilerin, kadının eğitiminin önemine anne olması açısından yaklaşımları kadının annelik rolünü ön plana çıkardıklarını göstermektedir. Günümüzdeki tartışmalarda genel olarak kadının eğitilmesi gerektiği, İslam'ın buna önem verdiği, kadının eğitilmesinin İslam'da yasaklanmasına yönelik rivayetlerin uydurma olduğu yönündeki fikirlerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Kadının hangi alanlarda, hangi şartlarda ve ortamlarda eğitim alacağı hususu tartışılmaktadır. Şebnem Dergisi'nde de ilk dönem İslamcı dergilerde olduğu gibi kadının eğitilmesinin önemi üzerinde daha çok anne olması açısından durulmaktadır. Ayrıca Şebnem Dergisi'nde, derginin

tasavvufi bir cemaate bağlı olması nedeniyle kadının dini-manevi eğitiminin üzerinde daha çok durulduğu görülmektedir.

Şebnem Dergisi'nde kadınların erkeklerle karışık ortamlarda eğitilmesine hoş bakılmamaktadır. Bunun dergide açıkça belirtilmesi sadece derginin okuyucu kitlesinden olan kadınların eğitime bakışında değil, o kadınların diğer kadınlara, kendisi gibi olmayan kadınlara karşı tutumlarına da yansiyabilir. Bu da toplumda ayrılmaya sebebiyet verebilir. Ayrıca bunlar tartışılırken insanlar okuyacak kızlarını buradan hareketle uygun ortam bulamadıklarında caiz değil diyerek eğitimden alıkoyabilirler. Hâlbuki İslamcı kesimde bu konuda yapılan tartışmalara baktığımızda buna cevaz veren görüşlerin de olduğu görülmektedir.

Derginin ilk çıkacağı zaman hedef kitlesinin orta düzeyde eğitim alan kadınlar olarak belirlenmiş olması, derginin okuyucu kitlesinin ağırlıklı olarak bu kesimden oluştuğu sonucuna götürebilir. Okuyucu kitlesinin de derginin bağlı bulunduğu grubun kadınları olduğunu göz önünde bulundurursak, derginin kadınların eğitimi için orta düzeyi yeterli gördüğü sonucu çıkarılabilir. Hedef kitlesi için kullanılan "ortaokul ve lise mezunu kişiler" ifadesinden kadınların yüksek öğrenim görmesine karşı gizil bir tavır söz konusu olduğu anlaşılabilir.

Şebnem Dergisi'nde vurgulanan noktadan da yola çıkarak kadının en önemli görevinin annelik olması, annenin eğitiminde herhangi bir tartışmanın olmaması sonucuna götürmelidir. Ancak derginin, kadının eğitimi konusunda şartlar müsait olmadığı durumlarda eğitim zaruri olmayabilir gibi gizli imalar barındırdığı görülmektedir.

Kadının doktorluk, öğretmenlik, hemşirelik gibi belli alanlarda ve belirli şartlar çerçevesinde eğitiminin ve çalışmasının uygun görüldüğünü, bunların farz-ı kifaye kapsamında değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Ancak kadının eğitimiyle ilgili zikredilmeyen bir çok alan söz konusudur. Derginin bu tutumuyla diğer alanlarda okuyan ve çalışan kadınlar açısından kapsayıcı değil ötekileştirici bir duruş sergilediği söylenebilir.

Günümüzde tesettürle ilgili tartışılan bazı meseleler geçmişteki meselelere benzer olmakla beraber toplumda meydana gelen bazı değişikliklerle beraber tesettürle ilgili farklı hususlarda tartışmalar da ortaya çıkmıştır. Başörtüsünün yasaklandığı dönemlerde, başörtüsünden taviz verip vermemenin caizliği uzun dönemler tartışılmıştır. Son zamanlarda ise tesettürün kamusal alanda serbest bırakılması, tesettürlü kadınların sosyal hayata daha fazla dahil olması ve tesettürde modanın yaygınlaşmasıyla tesettür tartışmalarının yoğunluğu bu konulara doğru kaymıştır. Şebnem Dergisi'nde tesettürde moda meselesinin tartışıldığı, değişen tesettür biçimlerinin eleştirildiği görülmektedir. Ayrıca Şebnem Dergisi'nde tavsiye edilen tesettür biçimiyle eleştirilen tesettür biçimleri net bir şekilde ayrılmaktadır.

Dergide tesettürün sadece bayanlara farz olmadığı vurgusu, erkeğin tesettüründen, bakışların tesettüründen bahsedilmesi önemlidir. Nitekim günümüzde tesettürün sadece bayanlar için geçerli olduğu yönünde kasıtlı anlayışlar söz konusudur. Ancak dergide kadın erkek karışık ortamların tesettürü zedelediğinden de bahsedilmektedir. Tesettürün zaten kadın ve erkeğin birlikte aynı

ortamda olduğu durumlarda farz olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu tespitin yanlış olduğu söylenebilir.

Her ne kadar dergide Allah'ın koyduğu sınırlara dikkat edildikten sonra, iklim, kültür ve şartlara göre pek çok farklı renk ve şekilde tesettür tarzının tercih edilebileceği ifade edilse de, geçmişteki örtünme biçimlerinin öne çıkarıldığı görülmektedir.

Dergide tesettürün şeklinin belirtilip sınırlandırılması da okuyucular ve onlar gibi tesettüre girmeyenler arasında toplumda bir ayrıştırma, ötekileştirme oluşturabilir. Elbette tesettürün kriterleri vardır ancak tesettürün belli şekillerde olması gerektiğinin vurgulanması yanlıştır. Nitekim insanların farklılıkları da yaratılışlarından kaynaklanmaktadır. Evet tesettür fitrattandır ancak insanların yaratılışlarındaki bu farklılıkları tek tipleştirmek de fitrata aykırıdır. Dergide tesettür konusunda daha çok eleştirilerin yer aldığı görülmektedir. Bugün tesettürlü kadınların birbirine bakışı hususunda bunların hepsi kendi içinde ayrışmalara, ötekileştirmelere götürücü kodlar taşımaktadır. Bu şekilde eleştirel ve kınayıcı bir bakış açısı yerine birleştirici ve bütünleştirici bir bakış açısı sunulabilir.

Günümüzde kadının hak, görev ve sorumlulukları ile ilgili tartışmalarda kadının kocasına itaati, evde yapmak zorunda olduğu işler, kadın erkek eşitliği gibi konular ön plana çıkmaktadır. Modernizmin toplum üzerinde etkili olması, değişen aile yapısı ve değişen rollerle birlikte tartışmaların seyrinin bu yöne kaydığı görülmektedir. Şebnem Dergisi'nde kadının kocasına itaati üzerinde çok fazla durulduğu görülmektedir. Günümüzde İslamcı kesimde erkeğin kadın üzerinde kavram olma vasfı üzerinde farklı görüşler de bulunmaktadır. Şebnem Dergisi ise bu görüşler arasında daha çok tutucu bir tavır sergilemektedir. Dergi yazarlarından Yıldız, "bir insanın başka bir insana secde etmesi caiz olsaydı, kocanın hanımının üzerindeki hakkının büyüklüğü sebebiyle kadının kocasına secde etmesini emrederdim."¹⁸⁵hadisini kadının kocasına itaat etmesi gerektiğine örnek olarak vermektedir.¹⁸⁶ Üzerinde tartışma olan, mesajı farklı yerlere çekilebilecek bu tarz rivayetlere, okuyucu kitlesi orta düzeyde eğitim alan kadınlar olan bir dergide yer verilmesi, bu kitle üzerinde kafa karışmasına, farklı yönlere çekilmesine sebebiyet verebilir. Ayrıca bu tarz konular derginin toplumdaki her kesime hitap etmesini engelleyici hususlar barındırmaktadır.

Günümüzde kadın erkek eşitliği tartışmaları içerisinde Şebnem Dergisi kadın erkeğin eşit değil denk olduğunu savunmaktadır. Eşlerin karşılıklı hak, görev ve sorumlulukları konusunun üzerinde durmakla birlikte, kadının kocasına itaat etmesi vurgusu söz konusudur. Ancak kocanın otoritesini nefsanî arzuları doğrultusunda kullanmaması gerektiğine de dikkat çekilmektedir. Karı-koca hakları işlenirken derginin tek taraflı davranmayıp kadının da kocası üzerindeki haklarının da vurgulanması, derginin olumlu yönleri arasında görülmektedir. Ayrıca dergide cinsiyet belirtmeksizin eşler arasındaki karşılıklı hak, görev ve sorumluluklara değinilmesi de önemlidir. Derginin bu konu üzerinde durduğu görülmektedir. Bu

¹⁸⁵Ahmed bin Hanbel, IV, 381; V, 228, VI, 76.

¹⁸⁶Yıldız, a.g.m., s. 14-15.

tarz yazılarda toplumsal cinsiyetçilik yapılmamış, eşler kadın veya erkek olarak değil iki farklı birey olarak, iki insan olarak ele alınmıştır.

Dergide kocanın karısına karşı görevleri söylenirken, erkeğin karısına farzları ve vacipleri öğretmesi gereği zikredilmiştir. Kadının farzları ve vacipleri bilmediği durumlarda kocası biliyorsa öğretmesi normaldir. Ancak durum tam tersi olduğunda kadının kocasına öğretmesi de söz konusu olabilir. İlla kadının bu konularda bilgisiz olacağı karısına varılması doğru değildir. Bu durumun kamusal eğitimin olmadığı şartlarda geçerli olduğu gerçeği göz ardı edilmektedir.

Şebnem Dergisi'nde kadına şiddet, çocuklara şiddet, boşanma gibi toplumsal olaylar üzerinde çok durulmaktadır. Bu olaylar üzerinde durması derginin sosyal duyarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Dergide kadının annelik rolünün çok fazla ön plana çıkarılması ve kadının kocasına itaati üzerinde çokça durulması, erkek egemen toplum yapısının izlerini göstermektedir.

Sebilürreşad Dergisi'nin modernizme karşı bir direniş içinde olduğu, kadının çalışması konusuna sıcak bakmadığı görülmektedir. Kadına geçim sorumluluğu vermenin kadın için özgürlük değil aksine bir yük olduğu ve kadının çalışmasının annelik-eşlik rollerini sekteye uğratacağı düşünülmektedir. Kadının tesettürü konusunda daha çok tesettürün farzîyetinin savunuculuğunun yapıldığı, tesettürün ilerlemeye engel olmadığı vurgusunun olduğu, tesettürden taviz vermedikleri görülmektedir. Kadının annelik ve eşlik rollerine vurgu söz konusudur. Kadının eğitimi hususunda ilk dönem İslamcı dergilerle Şebnem Dergisi'nin yaklaşımlarının benzer olduğu görülmektedir. Ancak bunun bugünün taleplerine ne kadar uygun olduğu tartışmaya açık bir husustur. Örneğin bugünün şartlarında, geçmişteki gibi, her ne sebeple olursa olsun kadının eğitimin dışında bırakılmasının gündeme getirilmesi çok zordur.

6. Sonuç

Kadınla ilgili tartışmalı konuların ülkemizde dini gruplar içerisinde ne durumda olduğunu ortaya koyma amacı ile tüm grupları incelemek mümkün olmadığından bu çalışmada, Altınoluk Cemaati'nin Şebnem Dergisi incelenmiştir. İslamcı kesimde bu konular üzerinde çok çeşitli tartışmalar ve görüşler mevcuttur. Derginin bu görüşler içerisinde genel olarak korumacı, savunmacı ve muhafazakar bir duruş sergilediği, ancak bu duruşu sergilerken de yer yer gizil olarak ötekileştirmelerde bulunduğu gözlemlenmiştir.

Kadınla ilgili tartışmalar geçmişten günümüze devam ettiği gibi bundan sonra da devam edeceğe benzemektedir. Tartışma konuları aynı olmakla beraber tartışılan noktalar zaman içerisindeki gelişme ve değişimlere göre çeşitlilik kazanmaktadır. İslamcı camiada kadınla ilgili tartışmalı meselelerin çözüme kavuşturulması yolunda atılacak adımların ilkinin, bu camiadaki grupları tanımak ve fikirlerini bilmek olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim sorun bilinmeden çözüme kavuşturulamaz. Ülkemizde birçok dini grup, cemaat ve tarikat olduğu bilinmektedir. Bu grupların tartışmalı meseleler doğrultusunda kendilerine bağlı olan kişilere kazandırdıkları bakış açısını bilmek ve gerektiğinde bir uzlaşma sağlamak adına öncelikle bu grupları tanımak gerekmektedir. Tartışmalar ve fikir ayrılıkları

her zaman varlığını sürdürecektir olsa da, bunların birlikte yaşama kültürünü zedelememesi adına çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Acıyan, Muhammed, "İslam'da ve Günümüzde Kadının Eğitim ve Öğretimi", *Mehir Dergisi*, Yaz-1998, s. 124-129.

Ağçoban, Sıddık, "Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam'da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), Haziran 2016, s. 14-24.

Akburç, Selime, "İslamın Getirdikleri", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 23, 2007, s. 7.

Akçalı, Zehra, "Bir Anneden Kızına", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 9, 2004, s. 16.

Akkaya, Hatice, *Kadınların Konu Edildiği Rivayetlerde Ortaya Konan Değerlerin Eğitsel Açısından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi) Konya, 2011.

Akkuş, Leyla, "Bu Yaz Ne Yapalım", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 9, 2004, s. 32.

Aktaş, Aliye Mavili, "Psiko-Sosyal Yönüyle İslam'da Kadın, Eş ve Anne", *İslam Kadın ve Toplum-Kadın Panelleri*, 1. Baskı, Ankara: TDV Yayınları, 2008, s. 32-40.

Aladağ, Fatma, "Çocuklarda Yaramazlığın Sebepleri", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 59, 2010, s. 26-27.

Arıkfıdan, Meryem, *İslam Hukukunda Kadın Haklarının Korunmasına Yönelik Tedbirler*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2015.

Aslan, Recep, "Kadınların Hz. Peygamber'e Yöneltiltikleri Sorular ve Bunların Eğitim Açısından Değeri", *Ekev Akademi Dergisi*, Sayı: 49, 2011, s. 51-64.

Ateş, Ali Osman, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2000.

Ateş, Süleyman, "İslam'da Tesettür", *İslam'ın Işığında Kadın-TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri (1996-1997)*, Ankara: TDV Yayınları, 1998, s. 69-94.

_____, "İslam'ın Kadına Getirdiği Haklar", *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 4, 1997, s. 304-310.

Atmaca, Gökhan, "Müfessirler Göre Kavram Kelimesi", *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1, 2013, 215-231.

Aydemir, Fatma, "Amsterdam'dan Mektup", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 4, 2003, s. 18.

Aydın, Fuat, "Aden'e Dönüş Yada Tesettürün Hikmetine Dair", *Eskişeyni Dergisi*, Sayı: 10, 2008, s. 62-69.

Aydın, Seher, "Aileye Özel İkramlar", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 83, 2012, s. 6-7.

_____, "Çocuk Eğitiminde İlkler", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 59, 2010, s. 18-19.

_____, "Sosyal ve Ekonomik Denge", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 127, 2015, s. 10-12.

Bağcı, Fatma, "Marka Düştü Kel Göründü", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 47, 2009, s. 6-7.

Bağcı, H. Musa, "Adetler ve İbadetler Arasında Peçe Sorunu", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Diyarbakır, Cilt: 8, Sayı: 2, 2006, s. 21-45.

Bahtiyar, Serpil, *İhtilafların Çemberinde; Kadın*, Konya: Esra Yayınları, 1994.

- Baktır, Mustafa, "İslam'da Kadının Çalışma Şartları", *Sosyal Hayatta Kadını* içinde, İsmail Kurt ve Seyit Ali Tüz (hızl.), 3. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005, s. 121-148.
- Başak, Suna, Sevgi Kingir ve Şehnaz Yaşar, *Kadının Görünmeyen Emeği: İkinci Vardiya*, Ankara: Ames Matbaacılık, 2013.
- Bayındır, Abdülaziz, "Günümüzde Karı-Koca İhtilaflarının Sebepleri", *Sosyal Hayatta Kadını* içinde, İsmail Kurt ve Seyit Ali Tüz (hızl.), 3. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005, s. 263-285.
- Bayraklı, Bayraktar, *Kadın, Sevgi ve Temel Haklar*, İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007.
- Bayraktar, M. Faruk, "İslam'a Göre Kadının Eğitim-Öğretimi", *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi II* içinde, İsmail Kurt ve Seyit Ali Tüz (hızl.), 2. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat, Nisan 2005, s. 79-102.
- Bayram, Kerim, *II. Meşrutiyet Dönemi Yayın Organlarından Sırat-ı Müstakim'de Kadın ve Aile*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2010.
- Bedük, Aykut, "Türkiye'de Çalışan Kadın ve Kadın Girişimciliği", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 12, 2005, s. 106-117.
- Beşer, Faruk, *Kadının Çalışması Sosyal Güvenliği ve İslam*, İstanbul: Nun Yayıncılık, 1995.
- _____, "Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme", *İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme* içinde, 3. Baskı, İstanbul: İlmî Neşriyat, 2010, s. 95-125.
- Bilgin, M., "Çocuk ve Anne Sütü", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 13, 2005, s. 15-16.
- Birekul, Mehmet, "Değişen Toplum, Değişmeyen Sorunlar: Yirminci Yüzyıl Başlarında Türkiye'de Din Tartışmaları Konusunda Bibliyografik Bir İnceleme" *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul, 1(2), 2010, s. 149-179.
- _____, "Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad Dergileri Özelinde Türkiye'de Din Tartışmalarının Dünü Bugünü", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Konya, Sayı: 23, 2007, s. 221-252.
- Cihan, Fatma Nur, "Bir Gönül Muhasebesi", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 15, 2006, s. 3-5.
- _____, "Fitrat Neyi Gerektiriyorsa", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 23, 2007, s. 3.
- _____, "Ömrün Son Perdesi", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 17, 2006, s. 3-4.
- Cintaş, Bilgin, "Hayırlı Evlat İstiyorsak", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 7, 2004, s. 11.
- Coşkun, Selçuk, "Yetişkin Eğitimi Bağlamında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kadınları Eğitim Siyaseti", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 26, Erzurum, 2006, s. 75-93.
- Çakır, Özlem, "Türkiye'de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Kayseri, 2008, Sayı: 31, s. 25-47.
- Çelen, Zühre, "Engellilik Hayata Engel Değil", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 17, 2006, s. 29.
- Çevikoğlu, Nurten, "İslam'a Göre Çocuk Terbiyesinde Annenin Yeri", *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi II* içinde, İsmail Kurt ve Seyit Ali Tüz (hızl.), 2. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat, Nisan 2005, s. 197-214.

- _____, "Anne Bizim Değerimizdir", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 125, 2015, s. 32.
- Çıtak, Aylin, *Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutum: Cinsiyet, Cinsiyet Rolü ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Bir Karşılaştırma*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008.
- Çiftçioğlu, Emine, "Çocuk Eğitiminde Ölçüler", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 2, 2002, s. 40-42.
- Çil, Süreyya, "Mücrimim", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 1, 2002, s. 22-23.
- Çoban, Kübra, "Canlı Cenaze Haline Getiren Zehir", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 65, 2010, s. 18-19.
- _____, "Et Kemik Değil Gönül Lazım", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 83, 2012, s. 8-9.
- _____, "İsin Yanına Giden İş Misin Yanına Giden Mis Kokar", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 77, 2011, s. 14.
- "Çocuklara Nasıl Davranmalıyız", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 4, 2003, s. 17.
- Çubukçu, İbrahim Agah, "İslam'da Kadın Hakları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 1, 1973, s. 37-43.
- Demireşik, Halime, "Besmeleyle Başlamak", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 13, 2005, s. 3-5.
- _____, "Bizim Derdimiz Başörtüsü mü Tesettür mü?", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 121, 2015, s. 14-17.
- _____, "Çocukların Peygamberi", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 95, 2013, s. 3-9.
- _____, "Dedelerin En Muhteremi Belki De Benim Dedemdi" (Röportaj), *Şebnem Dergisi*, Sayı: 89, 2012, s. 6-13.
- _____, "Gemimiz Batıyor Yok mu Kurtaran", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 128, 2015, s. 26-30.
- _____, "Gençlikte İbadet", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 71, 2011, s. 14-15.
- _____, "Hicretimiz Nereye", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 77, 2011, s. 3-6.
- _____, "Hz. Aişe", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 23, 2007, s. 28-30.
- _____, "İslam'da Çocuk Hakları", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 59, 2010, s. 6-9.
- _____, "İslam'da Kendimi Buldum" (Röp.), *Şebnem Dergisi*, Sayı: 9, 2004, s. 3-6.
- _____, "Kalpten Çıkan Kalbi Bulur", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 83, 2012, s. 6-9.
- _____, "Uzman Gelişim Psikolog Tuba Sökmen ile Kız Çocuklarında Ergenlik", (Uzman Gelişim Psikolog Tuba Sökmen İle Röportaj), *Şebnem Dergisi*, Sayı: 53, 2009, s. 8-13.
- Demireşik, Ömer Faruk, "Evlerinize, Yuvalarınıza Peygamber İkliminden Bir Demet Gül", *Altınoluk Dergisi*, Sayı: 245, 2006, s. 44.
- Demir, Hülya, *İslamcı Kadının Aynadaki Sureti*, 1. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık, 1998.
- Dikmen, Mehmet, *İslam'da Kadın Hakları*, İstanbul: Cihan Yayınları, 1990.
- Doğan, İshak, "Erkeğin Kadından Üstünlüğü Meselesine Bir Bakış", *Mehir Dergisi*, Kış 1997, s. 41-48.
- Efe, Adem, "Sebilürreşad", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 36, 2009, s. 253.
- _____, "Uzun Soluklu İslamcı Bir Dergi: Sebilürreşad", *Marife Dergisi*, Sayı: 2, 2008, s. 157-180.

- Elbeyoğlu, Ayşe Zeynep, "Çağları Aydınlatan Nebevi Ölçüler", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 3, 2003, s. 36-37.
- Erdem, Didar Meltem, "Aile Hukukuna Riayetsizlik", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 121, 2015, s. 30-31.
- _____, "Aile Hukukuna Riayetsizlik-2" *Şebnem Dergisi*, Sayı: 122, 2015, s. 14-16.
- _____, "Çocuklardan Kaynaklanan Problemler", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 128, 2015, s. 38-40.
- _____, "Evlilik Yaşının Yükselmesinden Kaynaklanan Problemler", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 125, 2015, s. 26-27.
- _____, "Kıskançlık", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 124, 2015, s. 28-30.
- _____, "Lakayt Tavırlar", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 119, 2015, s. 38-39.
- _____, "Memnuniyetsizlik", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 126, 2015, s. 28-30.
- _____, "Misilleme Tarzı Davranışların Kısır Döngüsü", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 120, 2015, s. 34-35.
- _____, "Yaş Farkı Problemleri", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 127, 2015, s. 32.
- Erdem, Suat, "İslam Fıkında Tesettür", *Ekev Akademi Dergisi*, Sayı: 64, 2015, s. 253-276.
- Erdoğan, Mehmet, *Tesettür Meselesinden Türban Sorununa*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2008.
- Eriş, Tuba, "Çocuklar Evlerinin Aynasıdır", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 4, 2003, s. 32-34.
- _____, "Muhabbetten Merhamet Doğar", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 7, 2004, s. 30-33.
- Eriş, M., "Rasulullah Hangimizi Daha Çok Sever", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 3, 2003, s. 23-24.
- Görgülü, Hasan Ali, "İslam Hukukunda Kadının Mesken Hakkı", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, 1994, s. 121-137.
- Görmez, Mehmet, "İlahi Dinlere Göre Başörtüsü", *İslamiyat Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2001, s. 19-33.
- Görmez, Rukiye, "Bizim Kültürümüzde Giyim", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 1, 2002, s. 50.
- _____, "Kadınların Kıyafetlerindeki Farklılık", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 2, 2002, s. 56.
- Gözütok, Şakir, "Hz. Peygamber Döneminde Kadın Eğitimi ve Öğretimi", *Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Mesajı* içinde, Mehmet Mahfuz Söylemez (Ed.), *İslami İlimler Dergisi Yayınları*, 2014, s. 593-602.
- Güler, İlhami, "Kur'an'da Kadın Erkek Eşitsizliğinin Temelleri", *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 4, 1997, s. 296-303.
- Gündüz, Ayşe, "Neye Yeniliyoruz", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 113, 2014, s. 18-19.
- Güneş, Adem, "Aile İçi İletişimin Temel Esasları-1", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 71, 2011, s. 36-38.
- _____, "Cezasız Çocuk Terbiyesi Olur Mu-7", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 47, 2009, s. 37-39.
- _____, "Vicdan Eğitimi ve Zaman", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 53, 2009, s. 24-25.
- "Hanımların Hususiyetleri", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 2, 2002, s. 10.
- Hikmet, Muhammed, *İslam'da Kadın*, İstanbul: İttihad Yayıncılık, 2009.

- <https://ihsansenocak.com/mahrem-hayat-a-nasil-gecilir/> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).
- [https://tr.wikipedia.org/wiki/Alt%C4%B1noluk_\(dergi\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Alt%C4%B1noluk_(dergi)) (Erişim Tarihi: 03.01.2017).
- <https://www.fetvameclisi.com/fetva-tesetturun-olcusu-322.html> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).
- <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0103.htm> (Erişim Tarihi: 18.06.2017).
- <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0126.htm> (Erişim Tarihi: 08.07.2017).
- <http://www.mehmetbozkurt.com.tr/KADININ-ISLAM-DININDEKI-YERI-VE-ONEMI.pdf>(Erişim Tarihi: 19.06.2017).
- <http://www.yenisafak.com/yazarlar/farukbeser/tesetturden-modaya-2027809>(Erişim Tarihi: 18.06.2017).
- İmamoğlu, Abdulvahitve Yılmaz Çelik, "Evlilik Hayatında Kıskançlık-Dindarlık İlişisine Psikolojik Yaklaşım", *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 35, 2009, s. 7-29.
- Kahraman, Abdullah, "İslam Hukukunda Kadının Hukuki Tasarruf Ehliyeti", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Kars, Sayı: 1, 2014, s. 25-39.
- Karaca, Şahika, "Fatma Aliye Hanım'ın Türk Kadın Haklarının Düşünsel Temellerine Katkıları" *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 31, 2011, s. 93-110.
- Karaman, Hayrettin, "Değişen Şartlar Karşısında İslam Aile Yapısı", *Diyanet Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 2, 1991, s. 25-36.
- _____, "Günümüzde Çalışan Müslüman Kadının Problemleri", *Sosyal Hayatta Kadını* içinde, İsmailKurt ve Seyit Ali Tüz (hzl.), 3. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005, s. 333-348.
- _____, *İslam'da Kadın ve Aile*, İstanbul:Ensar Neşriyat, 1993.
- _____, "Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi", *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 4, 1991, s. 284-291.
- Kayadibi, Fahri, "Eğitimde Kadının Önemi", *Kur'an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi*, Nisan-Mayıs-Haziran, Sayı: 16-17-18, 1999, s. 95-113.
- Kaya, Saliha, "Rasulullah'a Gelen Hanım Elçiler", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 3, 2003, s. 38-39.
- K. Barbarasoğlu, Fatma, *İmaj ve Takva*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2002.
- Koçkuzu, Ali Osman, "Toplumumuzda Kadını Çalışmaya İten Sebepler ve Bunun Sonuçları", *Sosyal Hayatta Kadını* içinde, İsmail Kurt ve Seyit Ali Tüz (hzl.), 3. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005, s. 315-325.
- Koytak, Necla, "Çocuk Yetiştirmede Annelik Rolü", *Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet II-Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı*, 26-27 Mayıs 2012, İstanbul, s. 313-334.
- Kurnaz, Şefika, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, 2. Baskı, Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991.
- Küçük, Halise, "Yoksulluk Mu Yoksunluk Mu", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 9, 2004, s. 38.

- Liman, Fatma Hale, "Benim Başıma Gelmez Dememeli", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 65, 2010, s. 3-6.
- _____, "Hayat Mektebi", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 59, 2010, s. 10-13.
- _____, "Kristallere Dikkat", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 83, 2012, s. 3-5.
- M. A. Eşmeli, "Çocuklarımıza İbadet Eğitiminde Üslub", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 3, 2003, s. 32-33.
- Martı, Huriye, "Değer ve Hak Bağlamında Hz. Peygamber'in Sünnetinde Kadın Eğitimi", *Aile ve Eğitim-Tartışmalı İlmî Toplantı*, İstanbul, 24-25 Nisan 2010, s. 83-91.
- Mencet, Elif, "Boşanma Nedenleri Üzerine", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 15, 2006, s. 48-49.
- _____, "Ruhum Üşüyor Anne", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 65, 2010, s. 7-11.
- Meriç, Şefika Kaya, "Aile Fertleri Birbirine Allah'ın Emanetidir", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 107, 2014, s. 30-31.
- _____, "Evlilikler Maddi Fırsat Değil Hizmet Fırsatı Olmalı", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 101, 2013, s. 26-27.
- _____, "Kaybolan Annelik Duyguları", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 127, 2015, s. 36-37.
- _____, "Neden Savruluyoruz", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 126, 2015, s. 32-33.
- _____, "Sakinet Meveddet Rahmet Neticesi Aşk Olsun", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 83, 2012, s. 28-29.
- "Muhterem Okuyucularımız", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 59, 2010, s. 1.
- Nilüfer, Safiye, "Tesettür ve İhtilat", *Şebnem Dergisi*, Sayı:13, 2005, s. 29-31.
- Oktay, Ayşe Sıdika, "Kadınların Çalışma Hayatına Katılmalarının Önündeki Sosyo-Kültürel Engeller", *İslam ve Çalışma Hayatı Ulusal Sempozyumu*, İzmir, (25-27 Kasım 2005), 2008, s. 409-419.
- Okyakmaz, Hayati, "Kadının Adı ve İslam'da Hakkı", *Diyanet Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 2, 1991, s. 141-149.
- Oral, Abdülbaki, "Her Sayısı Nakış, Nakış, El Emeği Göz Nuru", *Altınoluk Dergisi*, Sayı: 301, 2011, s. 56.
- Orum, Ali Osman, *İslam'da Kadın ve Aile Hukuku*, Eskişehir:Öz Kağıtçılık-Matbaacılık, 2006.
- Öner, Dilek, "Mutlu Evlilik İçin Taktikler", *Şebnem Dergisi*, Sayı:11, 2005, s. 15.
- Özbek, Fatma, *İslam'da Tesettür*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır, 2013.
- Özçatal, Elif Özlem, "Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2011, s. 21-39.
- Özek, Ali, "Kur'an'da Kadınlara Ait Hükümler, Haklar, Vecibeler", *Sosyal Hayatta Kadıncılık*, İsmail Kurt ve Seyit Ali Tüz (hızl.), 3. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005, s. 21-68.
- Özelge, E. Gözde, *İslam ve Kapitalizm İlişkisi: Türkiye'de 1980 Sonrası Tüketim Kültürü Ve Tesettür Modası*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008.

- Öztürk, Mustafa, "Klasik Tefsirlerdeki Tesettür Formu Üzerine", *İslamiyat Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2001, s. 69-88.
- Öztürk, Servet, "Tv'ye Bakıyor Muyuz Yoksa", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 13, 2005, s. 12-14.
- _____, "Yuvarız Cennet Olsun Mu", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 11, 2005, s. 11-14.
- Öztürk, Tuba, "Tesettür Emrinin Neresindeyiz", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 4, 2003, s. 19-22.
- Polat, Emannullah, "Kavvamun İfadesi Çerçevesinde Kocanın Karısını Te'dibi", *Ekev Akademi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 59, 2014, s. 355-374.
- Savaş, Rıza, "Çalışma Hayatında Kadın", *İslam ve Çalışma Hayatı Ulusal Sempozyumu*, İzmir, 25-27 Kasım 2005.
- _____, "İslam'a Göre Kadının Toplumdaki Yeri", *İslam'ın Işığında Kadın-TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri (1996-1997)*, Ankara: TDV Yayınları, 2008, s. 390-400.
- Seven, Mehmet Ali ve Ali Osman Engin, "Türkiye'de Kadın Eğitimi Alanındaki Eşitsizlikler", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 177-188.
- Sever, Şule, "İki Ölüm ve Huzur", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 47, 2009, s. 24-29.
- Somel, Selçuk Akşın, "Osmanlı Modernleşme Döneminde Kız Eğitimi", *Kebikeç Dergisi*, Ankara, Sayı: 10, 2000, s. 223-238.
- Sökmen, Tuba, "Anneye Rabita Dünyaya Rabita-1", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 77, 2011, s. 32-33.
- _____, "Çocuk ve Arkadaşlık", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 89, 2012, s. 36-37.
- _____, "İslami Çocuk Terbiyesi", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 59, 2010, s. 14-15.
- Subaşı, Necdet, "80'li Yıllarda Örtünmenin Anlamı", *İslamiyat Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2000, s. 61-70.
- Şahin, Melike, "Boşanma ve Sonrası", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 129, 2015, s. 4-7.
- _____, "Çocuğu Sadece Anne Baba Yetiştirmez", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 59, 2010, s. 3-4.
- _____, "Denge Kaybolunca", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 127, 2015, s. 8-9.
- _____, "Gerçek Muhacir", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 77, 2011, s. 12-13.
- _____, "Sevgimize Kur'an Ayarı", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 120, 2015, s. 4-6.
- Ş. Aynur, Hatice, "İslami Feminizm ve Feminist Kur'an Okumaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 3, 2013, s. 89-122.
- "Şebnem'den", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 1, 2002, s. 1.
- Şendoğan, Hafsa, "İslamda Kadının Hakları", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 23, 2007, s. 4-7.
- Şen, Nurcan, "Tanzimat Devri Periyodikleri ve Dergicilik", *Gazi Türkiyat Dergisi*, Ankara, Sayı: 5, 2009, s. 381-394.
- Tekin, Zeynep, "Çocuk Eğitiminde Sınır Koyma", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 121, 2015, s. 36-37.
- Toksarı, Ali, "Hz. Peygamber Devrinde Kadın", *Diyanet İlmi Dergi*, Ekim-Kasım-Aralık, Cilt: 29, Sayı: 4, 1993, s. 67-80.

- Topbaş, Osman Nuri, "Cennet Çiçeklerinin Terbiyesi", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 4, 2003, s. 3-10
- _____, "Dünyanın En Hayırlı Varlığı Saliha Kadın" *Şebnem Dergisi*, Sayı: 59, 2010, s. 20-22.
- _____, "Gönül İkliminden İnciler", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 128, 2015, s. 20-22.
- _____, "Gönül İkliminden İnciler", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 129, 2015, s. 20-22.
- _____, "Haya Yalnız Hayır Getirir", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 77, 2011, s. 20-22.
- _____, "İffet Anneyi Ziyaret", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 29, 2007, s. 20-24.
- _____, "İslam İle Zarifleşen Saliha Hanım", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 83, 2012, s. 20-23.
- _____, "Nesillerin Yetiştirilmesi", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 23, 2007, s. 20-23.
- _____, "Saadet İklimine Doğru", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 35, 2008, s. 21-26.
- _____, "Yuvayı Kuran Dışı Kuştur", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 11, 2005, s. 3-10.
- Topcu, Zahide, "Ailede Vazifeler-3", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 107, 2014, s. 23.
- _____, "Gençliğin Değerlendirilmesi", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 53, 2009, s. 16.
- _____, "Mermere Kazınır Gibi", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 59, 2010, s. 5.
- _____, "Osmanlı'dan Günümüze Akseden Asalet Timsali Bir Hanımefendi Dürriye Annemiz", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 3, 2003, s. 11-12.
- _____, "Saliha Hanım", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 47, 2009, s. 13.
- _____, "Sohbet Meclislerinden-1", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 7, 2004, s. 4.
- Turan, Namık Sinan, "Modernleşmeyi Semboller Üzerinden Okumak: Son Dönem Osmanlı Kadın Kıyafetinde Değişim ve Toplumsal Tartışmalar", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 12, 2013, s. 103-138.
- Tüccar, Esin, "Değişen Aile Yapısı", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 125, 2015, s. 38-39.
- _____, "Değişen Ailede Rol ve Görevler", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 127, 2015, s. 33.
- _____, "Eş Seçimi 2", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 101, 2013, s. 28-29.
- _____, "Evlilik Serüveni", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 95, 2013, s. 34-36.
- Türk, Neslihan Nur, "Eğil Neslihan Nur Eğil Seninki Tesettür Değil", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 29, 2007, s. 13-15.
- Uraler, Aynur, "Şartları Değerlendirmeksizin Kadının Çalışmaya Zorlanması", *Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet-Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantı*, İstanbul, 21-22 Mayıs 2011, s. 291-298.
- Ünal, Asife, *Türkiye'de Örtünme Anlayışı Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara, 2004.
- Ünal, İsmail Hakkı, "Hadislere Göre Kadının Örtünmesi", *İslamiyat Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2001, s. 53-68.
- Vural, Ayşenur, "Uçun Kuşlar Uçun", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 71, 2011, s. 28-30.
- Yatkın, Nihat, "İslam'da Evlilik ve Eş Seçiminde Dindarlığın Tercih Edilmesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, Sayı: 33, 2010, s. 47-61.
- Y. Demirdöven, Necla, "Kocanın Hakları Bağlamında Kadının İzinsiz Evden Çıkamayışı ile İlgili Hadislerin Tahlili ve Mezhep İmamlarının Anlayışları", *Ekev Akademi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 60, 2014, s. 415-448.
- Yıldırım, Mustafa, "İslam Hukukunda Kadının Çalışması", *İslam ve Çalışma Hayatı Ulusal Sempozyumu*, İzmir, 25-27 Kasım 2005, s. 401-408.

Yıldız, Saliha, "Geçim Ehli Olmak", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 9, 2004, s. 14-15.

Yılmaz, Abdullah, Yavuz Bozkurt ve Ferit İzci, "Kamu Örgütlerinde Çalışan Kadın İşgörenlerin Çalışma Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), s. 89-114.

Yılmaz, Hüseyin, "Asr-ı Saadet Döneminden Günümüze Kadınlar ve Cami Eğitimi", *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi*, Bişkek, Sayı: 5-6, 2008, s. 131-152.

_____, "Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Kadınlar ve Cami Eğitimi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 14, Aralık 2007, s. 107-129.

_____, "Kadınların Cami Eğitimi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Buna Yönelik Hizmetleri", *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, (3-4 Kasım 2007), Ankara, Cilt: 1, 2008, s. 277-292.

Yılmaz, Musa Kazım, "Çalışan Kadınların Sorunlarına Bir Başka Açıdan Bakış", *Diyanet Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 2, 1989, s. 53-58.

Zobi, Ayşegül, "Bir Başka Açıdan Kadın", *Şebnem Dergisi*, Sayı: 23, 2007, s. 8-10.